

XVI ÉVFOLYAM

1926

JUNIUS

MEGJELENIK:
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.

ISZULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRS-
SÁG IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

ALAPÍTÓ: DR. PATAI JÓZSEF

ÉS DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN.

WAMOSCHER ÉS TÁRSA

TELEFON :
124—70

különlegességek francia és amerikai
fűző-gyártmányokban

BUDAPEST
V. DOROTTYA UCCA 12. SZÁM

KATZ LENKE

angol és francia
női divatterem

BUDAPEST, V. GIZELLA TÉR 2, III. EM. 28
TELEFON 24—02

SZÖNYEGET, RÉGISÉGET

vesz, elad

Sternberg

Telefon: J. 103—68

Dob-utca 24

Fränkl-féle Buffet és Étterem

Reggeli, uzsonna, ebéd és vacsora
a legizletesebb házi koszt és süteménykülönlegességek.

Előfizetések étlap szerint a legmérsékeltébb árban.

Budapest, VII., Rombach-utca 12. Telefon: József. 123—07.

Zálogcédulákat kiváltok.

Brillánsokat, ékszereket bárkinél drágábban vesz

SZÉKELY EMIL, VII., Király-utca 51.

Telefon: 105-35.

(Teréz-templommal szemben).

Ellinger Béla — Wagner Vince

Egyesült Lakkgyárak R.-T.

Városi iroda: Budapest, VI., Lázár ucca 13.

Gyártja az összes ipari és kereskedelmi lakkokat.

GROSS FERENC

ÚRISZABÓ

VI., NAGYMEZŐ UCCA 14. SZ.

Valódi angol szövetekből állandó nagy raktár.

Façonok mérsékelt áron készülnek
mérték szerint.

Jó kávé — jó egészség!

Tiszta babkávét nemcsak élvezeti cikk, hanem kiváló orvosok véleménye szerint a betegségeket elhárítja. Az egészséget fokozza és elejét veszi az emésztési zavaroknak.

MEINL GYULA.

Van szerencsénk igen tisztelt vendégeinket és jó barátainkat értesíteni, hogy az

EUROPA SZÁLLODÁT

Budapest, VI., Nagymező ucca 11., Andrássy-út sarok átvevük és azt a mai kor igényeinek megfelelően átalakítottuk, úgy hogy mérsékelt áron kényelmes és tiszta szobával szolgálhatunk. — 100 szoba. Meleg és hideg víz minden szobában. Központi fűtés. — Étterem a házban. Telefon interurbán.

Villamos-, autóbusz-, autó-, bércocsi-megállóhely a szálloda előtt
Szigorúan családi otthon. — Szobák már 30 000 K-tól.

KELETI KÁROLY

MÜLLER JAKAB

az Imperial és Központi szállodák volt igazgatója a József Főherceg szálló sok éven át volt tulajdonosa.

SCHLESINGER ÉTTEREM

VI. VILMOS CSÁSZÁR UT 19.

A legelőkelőbb
orth. étterem
az országban.

Világ vendégsz.
házon kívül is

Külön terem
lakodalmak és ünne-
pélyek részére.

Előfizetések mérsékelt árban.

„STELLA” sütőpor, „GUSTO” vanília-
cukor a legjobb
Gyár: VII., Rottenbiller ucca 46.

KOMLÓSI

Féregirtás, takarítás, porszívás, üvegzet-tisztítás,
kefélés bérletrendszerben.

TAKARITÁSI VÁLLALAT

Budapest, V., Akadémia-u 7. L. 916—05.

Telefon:

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ vegytisztító és kelmefestő

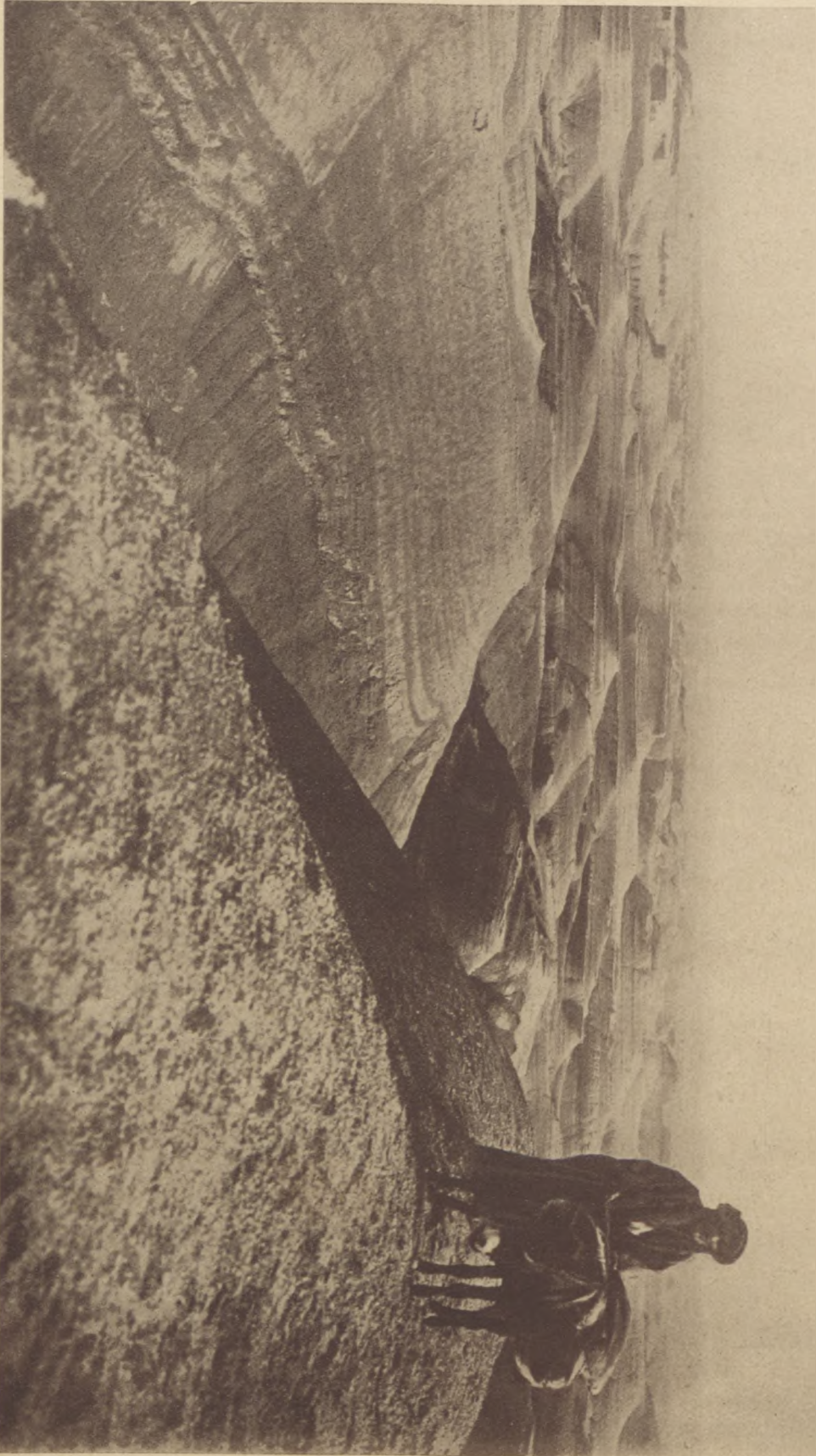
Telefon: József 2—37

Gyár és központ: VIII., BAROSS-UTCA 85.

Telefon: József 2—37

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA BUDAPEST, VI., RÉVAY-U. 14.

Felelős szerkesztő és kiadó: Előfizetési ára egész évre: 300.000.— korona. A kiadóhivatalért felelős:
Dr. PATAI JÓZSEF. Megjelenik havonta. Telefonszám 199—55 VIRÁG GYULA, igazgató.

JUDEA SIVATAQJA

Beläge des Muir es Jövö

A Muir es Jövö 1926 júniusi mámelekiete

DIE WÜSTE JUDAS

Supplément de Muir es Jövö

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XVI. ÉVFOLYAM, 1926 JÚNIUS

„HARC A ZSIDÓGYŰLŐLET ELLEN“

hogy az általános gyűlölködés hullámai nem tudnak lecsendesedni világszerte, nem tűnik el a kavargó szenvedélyek felszínéről a zsidógyűlölet sem. Világos fejek igyekeznek felderíteni a motívumokat, próbálnak reávilágítani a sötét elfogultságokra, de az indítóokok maradnak és a sötétség kerüli a világosságot.

Egy bécsi kultúrpropaganda-társaság antológiát adott ki „Judenhass” címen. Össze gyűjtötte korunk nagyjainak véleményét a zsidógyűlöletről. A vélemények kétségtelenül „lesujtok”. *Bernhard Shaw* szerint „kultúrátlan népek félni szoktak az idegenektől és külföldiektől. Aki korlátolt, fél az okostól és ezért gyűlöli. Más motívumát az antiszemitizmusnak nem látom. Van azonban egy fantasztikus antiszemitizmus, amelyet okos emberek találtak ki és melyen más okos emberek, mint például *Richard Wagner* és *Hilaire Belloc* variációkat játszottak. Nem hiszem, hogy ennek az antiszemitizmusnak nagyobb jelentősége volna, mint sok okos zsidó ellenszenvének a másvallásúakkal szemben. Primitív népek hajlamosak a faji torzsalkodásokra, némely embereknél pedig a gyűlölködés épp oly természetes szükséglet, mint másoknál a szeretés. Véletlen csupán, hogy ezek az emberek elhatározzák, hogy zsidókat, íreket, jezsuitákat vagy kínaiakat fognak gyűlölni.”

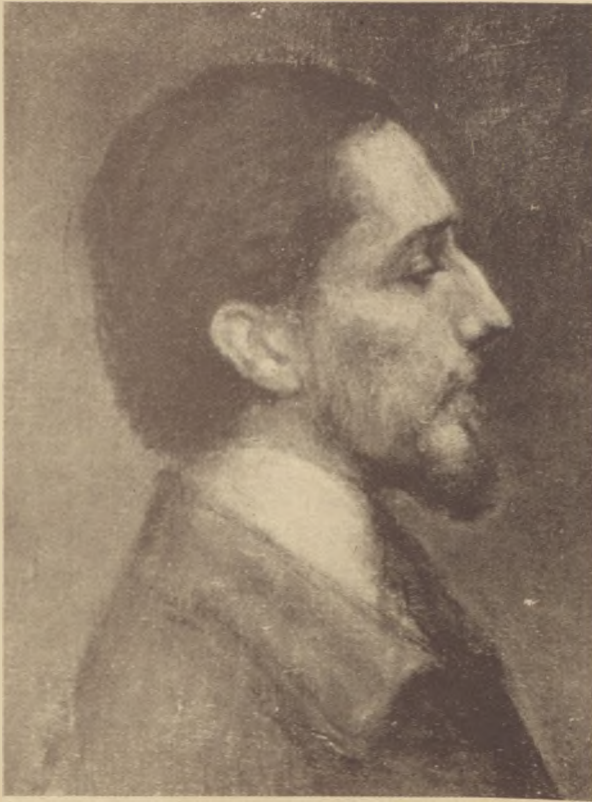
Igy beszél *Shaw*, a bölcs, a felvilágosodott, a kor leglucidusabb elméje. Mégis mikor legutóbb egy kis irodalmi elintézni valója akadt párisi kollégájával, *Henri Bernsteinnel*, *Shaw* főargumentuma a francia íróval szemben zsidó származásának éles hangsúlyozása volt és ha jól emlékszünk, *Shaw* holmi „sziriai” lelki dispoziciókról beszélt, élénken a boldogult *Szózat* szótárára emlékeztetvén bennünket. Ha igaz tehát az, amit *Cicero* mond, hogy még azok a filozófusok is, akik a hiúság ellen harcolnak, azokra a munkákra, miket a hiúság ellen írnak, feltűnően odairják a szerzői nevüket — hiúságból, bátran mondhatjuk, hogy még azok a filozófusok is, akik az antiszemitizmus ellen harcolnak, mihelyt egy kis személyi ellentétük

akad egy zsidóval, mindjárt belécsöppentenek az afférba egy kis — antiszemitizmust. Hiszen magáról *Wagnerről* is kimutatta a *Mult és Jövőben* *Jánosii Engel József*, hogy csupán csak személyi motívumokból táplálkozott a zsidóság ellen való gyűlölete.

Henri Barbusse kijelenti ugyancsak a „*Judenhass*”-ban, hogy az antiszemitizmust az internacionális civilizáció bűnének és betegségének tartja. Mégis egy mellékmondatában belecsusztatja a vélt igazságot, hogy „zárt zsidó közösségek egy nemzet kebelében akadályozzák annak rendszeres fejlődését”. Csak a zsidóság ellen alkalmazott brutális eszközöket tartja kultúrnépekhez méltatlannak, ezenkívül céltalannak is, mert az üldözés csak erősíti a zsidóság életenergiáját és harci kitarását. *Barbusse* szép mondatokat fűz gyöngy sorba a zsidó etika nagyságáról, a zsidó nép történeti feladatáról az emberi szabadság szolgálatában, a zsidók vitték bele az emberiség lelkébe az elnyomottak felszabadításának eszméjét, amely sohasem öltött volna olyan tiszta és merész formát, ha nem mozdította volna elő a zsidó antinacionalisták titkos lázadása. „*Ember*, aki méltósággal és büszkeséggel viseli ezt a nevet, nem helyeselheti az antiszemitizmust” — jelenti ki *Barbusse*. Mégis az a belécsúsztott mondat a zsidóságról, mint a nemzetek rendszeres fejlődését akadályozó elemről ellensúlyozza és lerombolja a *Barbusse* összes szép mondásait.

Forel professzor kijelenti, hogy az antiszemitizmust „megveti”, mert antiszociális, etikátlan és „antiinternacionális”. Tehát itt is egy bizonyos „fentartás”, hogy lehet az antiszemitizmus esetleg „nacionális”, mondjuk fajvédő. A zsidók különbözőek, mondja *Forel*, vannak magas etikájú és vannak hitvány, hiú és pénzsóvár zsidók”. A jó diagnózist tehát egyetlen szóba foglalja, a rosszra ellenben hármat talál hirtelemben ő is.

Igy fest a „filoszemiták” harca az antiszemitizmus ellen. A zsidógyűlölet gyökerei tehát nem hiányzanak a legtisztább talajból sem. A legegyszerűbben talán mégis *Mikszáth Kálmán* oldotta meg a kérdést: „Ki az antiszemita? Az, aki kelleténél jobban gyűlöli a zsidót!”

Erdei Viktor: Fülep Lajos arcképe

Else Lasker-Schüler költeményeiből

HALKAN MONDANI . . .

*Te elvetted mind a csillagokat
Szivem felül.*

*A gondolataim kerengenek.
Táncolnom kell.*

*Te mindig azt teszed,
Amitől föl kell pillantanom:
Hogy eltárasszad életem.*

*Nem vihetem többé az estét
A cserjéken át.*

*A patakok tükrében
Nem találok többé az arcomat.*

*Elloptad az arkangyaltól
Lebegő szemeit —*

*De én a kékjük szinmézéből
Torkoskodom.*

*A szivem lassan elmerül,
Hogy hol? Azt nem tudom —*

*Talán a te kezében.
Mindig szivemen játszik.*

A SZERELEM ÉNEKE.

*Mióta nem vagy itt,
Sötét a város.*

*Összegyűjtöm az árnyakat,
A pálmák álmait,
Amelyek alatt jártál.*

*Mindig egy melódiát kell dúdolnom,
Az mosolyogva csügg a fáknak gallyain.*

*Te is szeretsz engem —
Kinek is mondjam el üdvöm?!*

*Egy árvának vagy egy vőlegénynek,
Aki a visszhangban a boldogságot hallja.*

*Én mindig tudom azt:
Mikor gondolsz te énrám.*

*Akkor a szivem gyermek lesz
És kiabál.*

*Az utcák minden kapujánál
Megállok én és álmodom.*

*Segítek a napnak: szépséged festeni
A házak minden falai fölébe.*

*De magam lefogyok
A képed látásától.*

*Karcsú oszlopok köré fonódom én,
Amiglen meginognak.*

*Mindenütt vadvirág nyílik,
A vérünk csodás hajtásai.*

*Szent moszatokba merülünk,
Amelyek arany bárányok gyapjából vannak.*

*Óh, hogy egy tigris
Nyujtáná ki tagjait*

*A távolok fölébe,
Amelyek minket elválasztanak,
Mint egy közeli csillag felé.*

*Reggel az arcomon
A leheleted nyugszik.*

AZ ÉLETEM ÉNEKE.

*Elváltozott arcomba nézz hát . . .
Mélyebbre hajolnak a csillagok,
Elváltozott arcomba nézz hát.*

*Mind az én virágútjaim
Sötét vizekre vezetnek,
Testvérek, akik halálosan civakodtak.*

*Megöregedtek a csillagok . . .
Elváltozott arcomba nézz hát.*

Kiss Arnold fordításai.

GERGELY SÁNDOR: RUHÁM

Az ég megkékül, az utak megszáradnak, a fák megrázzák ősztövére ágait: föld, levegő, ember nyújtózkodik és messzi, minden egyetlen mosolygás: emberek, tavasz van. Boldogság ül törvényt a télutói latyakon... és a faluvégen, az alszezen, a felvégen, a főuccán furcsa rángásokban örül az alkonyat: sétáló emberek víg kacagása trillázik az ég felé. A boltok fényesebbek, a petroleumlámpák harsányabbak, a kalapok nem ülnek a füleken, a szakáll gondozottabb és néha, a ruhára is rákerül a vasaló forró melege: tavasz van.

Ünnep elé készül a falu. Igen, az ég már régen kékben ünnepel, a fák már tavaszi színben büszkélkednek, a cégtáblák lemosva a portól, a ráarakódott téli maszattól és az emberek szöveteiket válogatnak a boltokban, a lányok szalagokat, selymeket, ünnep lesz maholnap, a borkereskedő fia gyönyörű barna ruháját és betétes cipőjét csudáltuk a husvéti vakációban és anyám, aki látta ezt a szép holmit, csak állt, előttem, gondolkodva és sopánkodni sem mert, csak mondta, halkán, megtörve: husvét lesz fiam, a templomban mindenki új ruhában lesz fiam, csak neked nem lesz... És kiszakadt a könnye.

Csak mosolyogtam. Ruha? Van. Foltos, de tiszta... Mosolyogtam és anyám szomorú arcába néztem... A könnye elállt, fáradt szeme furcsálkodva rámfürkészett, arcán átrángott az öröm. A mosolyom olvasztott beléje jókedvet.

— Hát te nem is bánod? — és nevetni próbált — nincs új ruhád fiam.

— Nincs? — gögösködtem — ki mondja, hogy nincs! Van — mutatom a postai szállító levelet — ma jött postán...

Az egész nap egyetlen ünneplés. A zsakett a fogason lóg és anyám nézegeti. A fehér inget, a selymes nyakkendőt, fekete lakkfélcipőt, kalapot... Anyám ott áll a szoba közepén, a toroka fullad.

— Ez szép. Fiam! És a tiéd — mondja és rámnéz. Hosszan — a borkereskedő fiának sincsen ilyen. Ilyen szép.

Én csak ülök. Tehetetlen mosolyomat érzem és anyám nagy öröme az arcomat égeti.

— Van. Van. Persze, hogy van. Mi is ez? Ruha. Mér ne legyen nekem jobb ruhám, mint a borkereskedő fiának? Mer annak gazdag a papája? De ezt én vettem anyám. Én és nem az apám — dadogva mondom, hogy az osztálytársukat tanítom a városban, összeraktam krajcárként az árát, másfél évig gyűjtöttem és anyám áll, tehetetlen boldogságban.

A ruha ott lóg a fogason. Egész nap. A szomszédok is dicsérik. A pompás lakkcipő az asztalon trónol. Már talán feljött a hold, fekszem az ágyban és hirtelen felnyitom szemem. A szobában furcsa zaj él. Ég a kis lámpa és látom, anyám áll az asztal mellett és simogatja a csillogó cipőt. Aztán a fogashoz lép, leemeli a zsakettkabátot. Az ablak felé fordul. Beesik a holdfény és anyám csillogó könnyeiben fürdik. Áll, kezében a drága, bolyhos szövetű jószág és a csöndbeborult szobára rápermetezik anyám sírása, mint a nyári zápor szapora verése... Sír az anyám és kezében a drága ruha, finom cipő, amelyik ragyogóbb a borkereskedő fiáénál...

Lehunyom a szemem. A szívem dobog és befúrom a fejem a vánkosokba. Aztán minden elmúlik. Az ünnep. A templom, a séta. Hív a város, az iskola és korahajnalban indul a vonat. A drága holmit anyám a dobozba rakja. Törékeny kincset se rejtenek különben.

— Vigyázz rá fiam — simogatja ősz haját — csak ünnepkor hordd ezt a drágát... — és szeme becézi a dobozt, a spárgát, amely a kincset fődí — nagyon vigyázz. Ne hordd...

Erdei Viktor: Bolyongás

Nem... nem hordtam. A városban barátom vette át a ruhát, a cipőt, a kalapot. Kölcsönadta a jóbarát, aki még gazdagabb, mint a borkereskedő fia... Aztán sokat fordult az idő. Tavaszok tüntek, tavaszok mentek. Feszés katonaruhák pompáztak rajtam és rongyos condra ülték testemet. Az anyám nem látott évekig.

— Vigyázz a ruhádra — írta szarkalábos betűkkel — csak ünnepkor hordd...

Aztán úgy fordult, hogy hazamentem. Tavasz volt újra. Zengő kék volt az ég és a fák vi-

Erdel Viktor: Öregember feje

dáman hajladoztak, az enyhe szél dalos törvényt ült a száradó utak fölött. Anyám szorongó nézéssel vizsgálgatott tetőtől talpig.

— Igen, a postán jön — mondtam — jön az új ruha.

És később reszkető sietéssel bontogatta a dobozt. Szép, vadonatúj szürke ruha feküdt a csomagban. Sárga cipő, selyemingek. Anyám arca elborult. Nem szólt, csak állt és meredt ujjakkal turkálta a holmit.

Éjjel furcsa zaj vert fel álmomból. Az ablakon bevert a holdfény. Anyám az asztal mellett állt. A fogason lógott az új szürke tavaszi ruha, az asztalon a sárga cipő. És anyám állt,

ráncos ajkán végigcsordultak a könnyek. Ráborult az asztalra és hangosan felsírt. És eltolta maga mellől a drága holmit.

— Az a szép fekete ruha. Az a lakkcipő — sírt reggel — hol van?

A faluban nem volt senki, aki szebb ruhában járt volna ezen az ünnepen. Anyám szomorúan elnézett fölöttem... És azóta hiába minden. Arannyal kivert díszruha feszülhet testemen, hiába: az én fiam, szegény... és hangja elcsuklik az anyámnak, ha rámgondol.

M. J. BIN GORION: CHASZIDOK — CADDIKOK

— *A Baal Sémtől — a csodarabbikig.* —

A chaszidizmus a zsidóságnak egy misztikus irányzata, amely a XVIII-ik század elején keletkezett és amelynek a keleti zsidóság nagy része ma is hódol. A caddik ennek a mozgalomnak a lelke. A chaszid szó voltaképp „jámbort”, a caddik: „igazságos”-t jelent.

Már Ábrahám a bibliában beszél caddikimről, akik Szodomát a szörnyű büntetéstől megmenthetnék. Egy ősrégi hagyomány és zsidó néphit szerint minden nemzedéknek megvan a maga 36 caddikja, ezek szegénységben és nyomorban élnek, senki sem ismeri őket, de nagy lelki tisztaságuk és az Istennel való állandó foglalkozásuk révén ők nemzedékük védőangyalai, ők mentik meg a világot és korukat a pusztulástól.

Chaszidnak nevezi magát Dávid király is, a maga zsoltáraiban. A Makkabeusok szabadságharcában is találkozunk a chaszidim csoportjával. A talmudban olvasunk chaszidokról, akik különös jámborságuk révén a többi talmudtudóstól elütő tipust alkotnak. Híres chaszidok és erkölcs-prédikátorok éltek a középkorban. Chaszid volt sok középkori zsidó martir, akik Isten nevével ajkukon rohantak a máglya tüzébe.

A chaszidizmus legvakbuzgóbb üldözőjét, a híres vilnai gáont, *Rabbi Éliát*, ugyancsak chaszid névvel illeti a hagyomány.

A zsidóság vándorlásai és megrázkódtatásai dacára mindenben megőrzött bizonyos kontinuitást, még a régi ellentétek fenntartásában is. Egy istene, egy tana, egy törvénye, és mégis egy sokfelé elágazó, különféle áramlatoktól át meg átítatott talmudi irodalma keletkezett. A középkor zsidó vallásfilozófiájában felébredt a spekulatív hellenizmus. A kabbala, a zsidók misztikus tana, az ősi miszteriumokból indult ki és külön eszmévilágot épített fel az ósrosszból és minden létezőnek a bajából. Az eredendő bűn fogalma nehezedett a lelkekre, Ezekiel profétái látomásai és Dániel jövődölései izgatták a fantáziát. Egy új nazir-világnézet, az életnek a szentségig való megtagadása kapott lábra. Sokan egész életükön keresztül gyászolták az isteni Sechinának ősi

székhelyéből való száműzöttetését, siratták Jeruzsálem pusztulását és trónfosztottságát. Mások a szellem megtisztulására törekedtek, hogy a magasba szállhassanak. Az ember célja: mindenben meglátni az isteni szellem emanációját. A kabbalisták külső élete sok tekintetben a pitagoreusokra emlékeztet. A chaszidizmus a kabala és a mesianizmus folytatása, de más formában.

A chaszidizmus alapítója mintegy 20 évvel Spinoza halála és az álmessiásnak nevezett Sabataj Cevi halála után született. A Bal Sem, a chaszidizmus megteremtője körül a legendák egész koszorúja keletkezett. Apja, valamely messze ország királyának szolgája volt, száz éves korában született fia, a Bal Sem, ki csakhamar árvaságra jutott. Az elárvult fiú felnőtt és Izrael látója és csodatévője lett.

Egy magas hegyek tövében fekvő elhagyott faluban készült magasztos hivatására. Titokzatos pergamentek jelentek meg előtte, elolvasta őket és újból elzárta azokat egy sziklába, ahol mai napig is elzárva maradtak. Izrael Bal Sém megeskette a szellemeket, gyógyította a betegeket, megváltotta a halál után kóborló lelkeket. Szavára esőt adott az ég, a szárazság napjaiban, az ő áldása parancs volt. Szabad bejárata volt a 36 caddik sátraiba és több száz mérföld utat tett meg egy nap alatt, hogy egy-egy messze lakó szentet meglátogathasson.

Megjelent előtte a csodás Elijáhu próféta, égi mestere a silói Achja volt, aki 2500 évvel előtte élt.

Csak egy dolog volt, ami előle is el volt zárva; miként Mózesnek, neki sem volt szabad az ígéret földjét meglátnia, nehogy a megváltás napja idő előtt ragyogjon fel.

Senkinek előtte nem volt oly nagy hatalma emberek felett, mint neki. Rajokban futottak utána az emberek, csókolták ruhája szegélyét és boldogok voltak. Ám ő nem volt álmodozó és nem volt rajongó. Mester és látó volt és nála voltak a magasabb régiókba vezető nyilasok kulcsai. Tanításai rövid példázatok és mondások. A létről, a lélekvándorlásról és az embernek a mindenséggel való eljegyzéséről szólnak.

Tanítványai, az ő tanának tulajdonképeni apostolai és a chaszidikus irodalom megteremtői, mindnyájan kimagasló egyéniségek voltak és mindegyik külön is kereste az igazi utat. Mint az első keresztények, ezek a jámborok is kimentek a nép közé. Vigaszt nyújtani és áldozni, ez volt az elvük. Aki nem tudja megcsókolni egy zsidónak legundorítóbb sebét is, aki nem tudja mindenét elajándékozni, még a túlvilági üdvösséget is, az nem juthat a mennyországba. „Imádkozzatok Istenhez, hogy szegényekké tegyen benneteket, boruljatok le a mások szenvedesei előtt.” „Ha erősek akartok lenni, törjétek le akarátoto-

kat, Istenhez csak alázattal és az ő igazságába vetett hittel lehet eljutni.” „Az ember lelke isteni fényforrásból fakad, ezért az odaadás és az oda való visszavágyás. Örökös vándorlás folyik fönről lefelé és letről felfelé...”

A chaszidizmus nem teremtett új szimbolikát, csak a régit mélyítette ki a maga módján. A tevila, a vallásos mosakodás, a forrásvízben való alámerülés magában véve nem új dolog a zsidóságban, de itt szinte szentséggé vált.

De mint hajdan az evangelisták egyszerű

Erdel Viktor: Leánya képmása

tanításaiból lassanként kiépült az egyházi állam a maga minden pompájával és fényével, úgy a chaszidizmus is — miután elterjedt a nép körében — ép az ellenkezője lett annak, amit alapítói akartak. A mesterek papi hivatala, melyet azelőtt csak az arra valóban hivatottak tölthettek be, örökletessé vált. Apáról fiúra szállt. A helyett, hogy szegénységben szolgálták volna az Istent, — a vagyonnak kezdtek hódolni. Palotákat és díszes templomokat építenek. Igazi chaszid papi dinasztiák keletkeznek, a szent eltűnt és uralomra kerül a caddik, a csodarabbi...

A caddik magasan trónol, csak szolgálói serege körében fordul meg. Csak nagyritkán mu-

tatkozik a tömeg előtt, hogy annál nagyobb legyen az iránta való csodálat és a benne való hit. Ő a közvetítő Isten és ember között, ki a leghal-
kabb imájával csodákat művel. Ő az atya, a tanácsadó minden bajban, a betegeket ő gyógyítja meg.

A caddik rezidenciája állandóan hemzseg a zarándokok tömegétől, akik közléről és távolról odaverődnek össze. Az áldást kérők pénzadományai igen jelentősek. A különféle rabbi dinasztiák vetélytársakként féltékenykednek egymásra, de azért mégis csak egymás között házasodnak. Támogatják a művészeteket, főleg pedig az építést. A legszebb hintóknak utaznak és a legnemesebb paripák az ő istállóikban vannak. Lakosztályaikban a föld minden kincse van felhalmozva. Volt csodarabbi, aki állandóan ezüstműből készült trónszéken jelent meg hívei előtt. Általában igen arisztokratikus színe van az egész chaszid mozgalomnak.

Ebben a meszeszerű pompában és fényben és egyben kolostorszerű elkülönödésben alakult ki a legszebb női típus. Ha idő előtt halt meg a caddik, a fia pedig még nem nagykorú, ennek felnőttéig az anya látja el a régensi tisztet tanácsadók segítségével. Igazi udvartartások ezek a rabbi udvarok, minden pompájukkal és szokásaikkal. Héberből fordította: dr. Schönfeld József.

Lenkei Henrik: Új kőhelet

*Panasszal, váddal tele van a lég:
A földi élet meddő siralom,
Derű fényéből alig jut marék,
Gyász sűrűjéből garmadás halom!*

*Ezer keservvel szemben egy gyönyör!
Be sok a kin! Az öröm be kevés!
Sóvárgó vágyunk mind új üdvre tör,
S csömör a vége! Bánat! Szenvedés!*

*Gyötörjük egymást dörén, hidegen,
Szennyezzük egymás tiszta poharát!
Hogy senki köztünk boldog ne legyen
S velünk tapossa a nyomor sarát!*

*Hazugság tombol s álnokul vihog,
Ha versenytársa törten téntereg.
Felejt: holnap ő is bukni fog
S vesztén majd mások kárörvendenek!*

*Igazság trónján bösz erőszak ül!
Torz gyűlölet a szeretet helyén!
Sodoma ég! Korhadt hamvába dül
S nem jó, ki oltsa lelkes-hevenyén!*

*S ha rámutat próféta, hol a baj
Kínálva fenkölt mentő szereit —
Jutalma gúny, visszhangja vad kacaj,
S üszkös husággal porba teperik!*

Lazar Krestin (Wien): Chaszidok

ÉS A HATODIK NAPON SZOMBATOLT ÉS MEGPIHENT

Csodálatos történet, melyet elmesélt a vitkovi rabbi, R. Samuel Smelka nikolsburgi szent rabbinak unokája, áldott az igazságosnak emléke.

Atnézte, elrendezte és kinyomatta *Mordechai ben Ezekiel*. („Dóvër Sálom“ c. könyv nyomán, mely Przemyslben jelent meg 1910-ben.)

ELSŐ FEJEZET.

Jánóv városkájában, Galicia Lvóv nevű kerületében élt egy szentéletű tudós rabbi, aki töviről-hegyire ismerte a szentírást, a talmudot és összes kommentátoraikat. Nem múlt el a napnak egy perce sem, hogy ne Istennel és tanával foglalkozott volna. Megvoltak benne mind-ama kiváló tulajdonságok, melyeket a bölcsek csillagaira fel szoktak volt sorolni. Csak egy rossz tulajdonsága volt: makacssága. Soha meg nem változtatta nézetét a másé előtt, még akkor sem, ha kora nagyjairól volt szó. Ez a veleszületett tulajdonsága okozta egyszer Istennel és tórájával szemben elkövetett bűnét...

Nagy volt a rabbi híre városkájában, annak környékén, sőt az egész országban. Amint föl-nöttek fiai, egyre-másra jöttek a leggazdagabb, legtekintélyesebb emberek, hogy vejüknek sikerüljön megnyerni őket. Egyszer egy rabbi jött messze földről és megkedvelte a jánóvi rabbi legidősebb fiát; kölcsönösen megtetszettek egymásnak az apák is és már kitűzték a menyegző napját. Hatalmas szekértábor indult meg az esküvő napján a menyasszony szüleinek városába és közte díszes kocsin a jánóvi rabbi, fiával, a vőlegény-nyel, a menyasszony apjával és egy tanítványával, hogy az úton is csak a tanról elmélkedjenek.

Kora hajnalban indultak útnak. Estefelé megálltak egy erdő közelében, hogy a minchát imádkozzák.

A jánóvi rabbi is le szállt a szekérről és félrevonult az erdőbe, hogy természetes szükségletének eleget tehessen. Már nagyon közeledett az est és a rabbi még mindig nem jött elő az erdőből. Kiséréte úgy gondolta, bizonyára imába mélyedt és elfeledkezett róluk. Ezért nélküle végezték a minchamát. Ám késő este lett és a rabbira hiába vártak.

MÁSODIK FEJEZET.

Ekkor úgy vélték, hogy a rabbi biztosan egyedül indult el a menyasszony lakhelye felé, ott össze fognak találkozni. Borús gondolatokkal hajtottak tovább. A menyasszony házában aztán kiderült, hogy a jánóvi rabbi ott sincs. Egyesek azt hitték most már, hogy a rabbit valamely fenevad tépte szét, mások úgy gondolták, a rabbi hazatért, hogy ne veszítsen időt a tóra tanulmányozásából. A vőlegény keserű könnyeket hullatott és megsíratta apját. Hosszú tanácskozás után szomorú csöndben tartották meg az esküvőt. Azután abban a reményben tért vissza a fiatal pár Jánóvba, hogy tán ott találják apjukat. Ebben is csalódtak és hiába kerestették az egész környéken, a rabbinak nyoma veszett.

HARMADIK FEJEZET.

A jánóvi rabbi ezalatt egyre bejebb vonult az erdő belsejébe, hogy senkise láthassa. Mikor azonban vissza akart térni az erdő szélén vára-

Lazar Krestin (Wien): Talmudtanítás

kozó szekeréhez, nem találta meg a kivezető utat. Késő éjjel a fáradtságtól és kétségbeeséstől keserű sírásra fakadt, ledőlt a föbe és mélyen elaludt. Másnap reggel — a szomorú kényszert megbocsátja Isten — tállith és tefillin nélkül imádkozott... Egész nap az erdőből kivezető utat kereste, gyümölcsökkel és növényekkel táplálkozott, ha kellett, a fára mászott értük. Így telt a második, harmadik és negyedik nap. A sok barangolástól egészen kimerült a rabbi, Am nem félt a vadállatoktól, mert az igazságot bárhol is megvédi Isten. Csakhogy elvesztette az időbeli tájékozottságát és így történt, hogy a rabbi csütörtökön kétszeres adagokat gyűjtött magának gyümölcsökből és minden előkészületet megtett arra, hogy holnap, vagyis pénteken megünnepelje a szent szombat napját. Nem mozdult el helyéről, nem tördelt és nem cipelt gallyakat

a hatodik napon abban az erős meggyőződésben, hogy szombat napja van ma.

Hónapok múltán egyszerre csak elmélkedései közepette emberi nyomokat pillantott meg; követte azokat és így szerencsésen kikerkezett az erdőből. Egy csinos kis falut pillantott meg, kérdezősködött Jánóv iránt, kocsit fogadott és városkájába hajtatott. Családja először nem akart hinni szemének, mert már halottnak tekintették és megsiratták a rabbit, de azután nagyon megörültek.

NEGYEDIK FEJEZET.

Napokon keresztül végefogyhatatlanul ke-resték föl a rabbit az egész országból, mindenki külön akarta szájából hallani csodálatos megmenekülése történetét. A hét ötödik napján csodálkozott a rabbi, hogy házanépe meg sem mozdul, hogy megtegyék a szombat tiszteletére az előkészületeket. Rájuk parancsolt tehát, hogy szombat előnapja lévén, mindent megtegyenek arra, hogy a szombatot méltón megünnepeljék. Hiába igyekeztek meggyőzni tévedéséről a rabbit, ő nemhogy hajthatatlan maradt, de módfelett megharagudott azért, mert — véleménye szerint — már senkisé akarja megtartani Isten szent szombatját. Mit volt mit tenni? — a rabbi családja kénytelen volt a rabbi szeszélyes kívánságának eleget tenni. Csütörtökön este kényszerítette a rabbi az egész hitközséget, hogy a szombat beköszöntését üdvözöljék, hogy a borra elmondják a szokásos péntek esti kiddust és megrendezzék a péntek esti lakomát.

Másnap reggel egészen a szombati istentiszteletet tartották meg. A hívek összenéztek, méltatlankodtak vagy titokban nevettek, hogy ime, rabbijuk elvesztette józan esztét a sok barangolásban. De senki sem mert keménynyakú rabbijuknak ellene sze-

Jakob Steinhard (Berlin): Kabbalisták

gülni. És ugyanakkor, midőn a rabbi elbúcsúztatta a szombat királynőjét, a hívek titokban a szombat bejövetelét áldották a kiddussal.

Igy ment ez a visszás helyzet heteken keresztül, a hitközség és rabbija meghasonlottak egymással.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Messze eljutott ennek a rendkívüli esetnek híre, meghallotta a sinavi-i, később nikolsburgi rabbi, R. Smelka is. Nagyon fájt R. Smelkának, hogy oly szentéletű rabbi, mint a jánóvi, oly hajthatatlanul megmarad végzetes tévhitében... Hogy visszatérítse a helyes útra, föltette magában, hogy amire képtelenek voltak Lvov kerületének és egész Lengyelországnak összes tudós rabbijai ékesszólásukkal, bizonyításaikkal, hogy meggyőzzék a jánóvi rabbit tévedéséről, ő, R. Sámuel Smelka ravaszsággal fogja elérni. R. Smelka gyerekkori pajtása és tanulótársa volt a jánóvi rabbinak. Meglátogatta tehát hírneves rabbitársát és elbeszélte magának az erdőből való megmenekülés csodálatos históriáját. Csütörtökön azt kérdezte a jánóvi rabbi nagytiszteletű vendégétől, meg akarja-e vele ünnepelni a szombatot?

„Hogyne — felelte R. Smelka — hiszen épp azért jöttem, hogy a te közelebben ünnepelhessem meg egyszer a szombatot.” A jánóvi rabbi nagy örömmel rendelkezett, hogy szeretett vendége jól érezze magát a szombat ünnepén. R. Smelka pedig szigorúan kiadta a parancsot, hogy senkise merjen ellenkezni a jánóvi rabbi rendelkezéseivel. Újabb feltűnést keltett ez, hát még az oly híres R. Smelkát is a hatalmába kerítette valami gonosz szekta?! Az emberek érthetetlenül rázták a fejüket, de hát R. Smelka szavának nem akartak ellentmondani. Csütörtökön este az egész hitközség a templomba vonult. A jánóvi rabbi fölkérte vendégét, hogy a szombat beköszöntő imáját elmondja, de R. Smelka azt felelte, ő majd a szombat reggeli imát fogja előimádkozni.

Kiddus után a jánóvi rabbi nagy lakomát rendezett R. Smelka tiszteletére, volt ott minden jóból, sülték és jó falatok. Az egész lakoma alatt pedig a két híres rabbi mélyértelmű talmudi fejtegetéseket tárgyalt, közben a jánóvi rabbi mindig — a szombat este tiszteletére — megkóstolta a bort is. Ez a bor pedig egészen különösen erős fajtájú óbor volt, melyet R. Smelka épp erre a lakomára hozatott. A jánóvi rabbi egyszerre csak mély álomba merült. Ekkor R. Smelka pipára gyújtott és felszólította asztaltársait, hogy csöndesen térjenek haza, de senkise merészelje a jánóvi rabbit fölébreszteni. Csak ő maradt mellette és örködött, hogy zaj ne találja felköltöni vendéglátó barátját.

Schlesinger (Tel-Aviv): Talmudista

HATODIK FEJEZET.

Másnap a jánóvi zsidók rendes munkájukat végezték, mint minden hétköznapon és előkészültek a szombatra. Este vidáman ették a péntek esti lakomát.

Egész napon át aludt a jánóvi rabbi és csak akkor ébredt föl, midőn késő éjjel morajlást hallott maga körül: a tegnap esti asztaltársaság volt az, mely csöndesen másodszor is összegyűlt. A jánóvi rabbi fejét fájlalta és mondá: „Úgy tűnik föl nekem, hogy kissé sokáig aludtam. És most, uraim, fejezzük be a lakomát az áldásmondással!” Így ért véget az igazi péntek esti lakoma. Másnap reggel a vendég R. Smelka állt föl az emelvényre és mondá el a szombat reggeli imát. Késő este búcsúztatta el az egész asztaltársaság a szombat királynőjét.

Vasárnap hajnalban útrakelt R. Smelka hazájába, de előbb a légnagyobb titokban lelkére kötötte a hitközség valamennyi tagjának, hogy soha egy szóval ne is sejtessék a rabbijuk előtt, hogy jámbor csalás áldozata lett, soha egy szót ne említsenek róla, míg a jánóvi rabbi él. A jánóvi hitközség nagy hálával bocsátotta útjára R. Sámuel Smelkát, a nikolsburgi rabbit és azontúl boldog egyetértésben élt rabbijával. A jánóvi rabbi pedig élete végéig nem is sejtette, mi történt vele amaz emlékezetes csütörtök este, sőt még meglepődéssel emlegette az ő barátját, akinek segítségével — mint ő hitte — sikerült hitközségét az ő igaz vallásosságára visszatérítenie.

Héberből fordította: Dr. Kiss Lajos.

ACS KLÁRA: TARKEŐY MÁRIA

issé szégyenkező meglapultan ment végig tegnapi temploma előtt, azon bosszankodva, hogy nem tudott magának más utat találni, tán nem jutott eszébe, vagy csak a közelebbit választotta. De bizonyára nem gondolt rá, mert különben dehogy is jött volna ma erre. Épp ma, hogy levetkőzte mindazt, mi ide fűzte. Úgy kiöltözött belőle, mint elnyűtt régi ruhájából. De kellett, mert...

Édes, forrón meleg kábulat fogta el, hogy most már szabad eléje térdepelni. Ime egyenrangú lett vele. Vagy legalább is merhet már gondolni reá. De hiszen mindenkor is biztató, szives volt vele. Tán remélt is volna, ha egymástól való távolságukra nem figyelmezteti örökké a lány jázminsápadt nyakát vakító gyémántos kereszt.

De most ez sem volt már akadály. Ma elintézte. Zsebében a friss írás. Porzik még fekete gyöngybetűje: Kemenes László János. Szép, mutatós, messzecsengő. Majdnem olyan hódító, mint Tarkeőy Mária Magdolna.

Izzó képzelete, mint mozaik kockákat illesztette egymás mellé a fantáziájában aranyló két nevet és sietős útjától átfűtve, ment, hogy mielőbb érjen jázminos álomképe elé.

Tegnapi temploma belsejéből kihallatszott a péntek esti zsoltárének. Szárnyaló magasan zúgott az ég felé. Ő felriadt pupillákkal nagyot hágott. Két lépéssel elérte az utca másik oldalát.

*

Tarkeőy Mária Magdolna sápadt volt, mint a lehullt akácsirom. Két ájultan lekonnyadt keze egymásba gubbaszkodott. Egész ezüstszőke lénye vértelenné vált. Csak türkizes két szemében forrt még valami. Így hallgatta Kemenes László Jánost.

Az eléje tette a még tentától porzó, frissen irt papirost.

— Hogy ne szégyelje a nevemet! Taposott templomom oltárához támasztottam a létrát, hogy felérjek rajta gyémántos keresztjéig. Egész szívét érdemlem Mária. Oh adja, hogy új oltárom legyen a hagyottért. Megdermednék családás viharától kezdődő új életemben, hol még oly félve lépkedek.

A leány jázmin nyakán megbillent csöppet a gyémántos kereszt, viselője benső indulatáról tanuskodva. Magas hűvösre nyultan állt friss új nevét lobogtató, csupa reménnyel teli kérője előtt. Egymásra csukott két ajka piros harmatosan kettévált. Csöndes józansággal, higgadt megfontoltan felelte:

— Köszönöm a bizalmát De a magaméval

azt nem viszonzhatom... Hogy merjek hinni abban, ki Istenét is elhagyta. Könnyekig meghatva tudom, hogy miattam. De jöhetnek idők, hogy két szemét más szikra gyújtja fényesre. Ne ellenkezzék kérem, érzelmeink oly változók, akár a felhők játéka. Nem bízhatom magamat erre!

Holthalaványan esdekelt a férfi:

— Ne ejtsen tévedésbe, más oka van Mária. A multamat szégyenli. Volt hitem a válaszfal. Vallja be, így van?

— Nem! — mondta a leány határozottan. Én akartam volna magát... ha úgy marad. Hittem, vártam, hogy jön majd, emelt fejjel, feszülő derékkal, s hozza magát büszkén, szálfá egyenesen, magasra nyultan, kemény vállakkal. Hogy ráborúlhassak sírva, gyöngén, oltalmat keresve... De maga kicsin jött. Annyira törpén, hogy írást kellett fellobogtatnia, hogy meglassam. Így nem kell!

Kemenes László János két dermedt, hideg kezével hűsítgette lángoló homlokát. Kicserepedett ajkkal rebegte:

— Nem értem! Nem értem!

A leány keskeny csuklóját jázminos nyakára fektette, elfödve vele szikrázó gyémántos keresztjét.

Keserves könnye ráhullt virágszirom kezére, miközben sírva vallotta:

— Szerettem magában az apáim hitét.

KOMLÓS ALADÁR: BESZÉLGETÉSEK A ZSIDÓKÉRDÉSRŐL.

Szilágyi Géza.

Hogy a magyar irodalomnak jelent valamit, azt nem kisebb tanu erősítette meg, mint *Ady* Endre, akinek fiatal korában kedvence költője volt. De a zsidósága is szembeszökő. *Szilágyi Géza* volt az első magyar poéta — közhely már ez a megállapítás — aki az érzéki szenvedély ősi-új hangjait a modern magyar lírában merészen megütötte. Szavait szinte a robbanásig tudja fűteni — s a fűtésnek ezzel az új technikájával is példát mutatott az új költészetnek. Ha a verseire gondolunk, a *piros* — égőpiros — és a *fekete* szín lobog előttünk: *Ady* színei. Biborvörös érzékség és sötét kétségbeesés: ezek az érzések ihletik. Az Énekek Éneke és a Kohélet lelke szól belőle.

— Hat-hét évvel ezelőtt nem sokat töröttem a zsidósággal — halljuk szájáról a mindenütt ismétlődő szavakat — azóta annál inkább. Azt mondatnám: régebben csak gyenge mellékszöveg volt bennem a zsidóság, most állandó erős akkord. És nemcsak magamban érzem erősebben, másokban is erősebben látom a zsidóság szerepét.

— Milyen élmények kötnek a zsidósághoz? Tudja, gyermekkoromban volt a tiszaszilári pör. Künn nyaraltam a nagybátyáméknál Pusztapéterin és álmélkodva figyeltem az „Egyetértés“ nagy fehér lepedőire, amelyekből komoly arccal olvasták a pörről szóló tudósításokat. Akkor tudtam meg először, hogy a zsidót

más embernek tartják, mint a többit. Aztán nagyon jól emlékszem abból az időből a következő esetre: A temesvári belvárosi hitközségnek — Temesvárott voltam gyerekek — volt egy hosszúszakállú, öreg kis templomszolgája, úgy hívták, hogy: *Trauerstein*. Hát egyszer egy kis keresztény pajtlásom a templomudvaron rámutat az öregre és azt mondja: „*Látod, ez az ember feszítette keresztre Jézust!*“ Megdöbbenve néztem az öreg Trauerstein hosszú ősz szakállára, reszkető kezére . . . Itt találkoztam először az antiszemitizmussal. Még innen voltam a hét esztendőn . . .

— Micsoda pozitívumok kapcsolak még akkor a zsidósághoz? Kamaszkoromban kezembe kerültek *Makai* Emil Héber Költői, amelyek azidőtájt jelentek meg. Ezek nagyon érdekeltek, tetszeltek és nagy hatással voltak rám. Milyen kár különben, hogy a zsidótárgyú irodalom minálunk úgyszólván a zsidó szakközlönyökbe szorul kiadóink hisztérikus óvatossága folytán. Külföldön ezek az írások, ha jók, általános érdeklődésre számíthatnak. És aztán a *Biblia*: bár ezt inkább a művész, mint a zsidó szemével olvastam mindig. Különösen a *Kohélet*-et és a *Jób könyvét* benne, még ma sem mondtam le a tervemről, hogy motívumaik felhasználásával egy nagy lírai ciklust írjak, amelynek egyes töredékeit egyébként már közzé is tettem. Néhány éppen a Mult és Jövőben jelent meg. Földolgoztam különben a Bibliának egyes, lélektani szempontból izgatón érdekes epizódjait is, modern szemmel nézve az ősi-örök motívumokat. Az bizonyos: zsidóságot nem tudom megtagadni, túlságosan mélyen gyökeredzik bennem. Zsidó temetések például mindig szinte testi hatással vannak rám: még pedig nem azért, mert temetések, hanem a bennük levő zsidó elemek által. És akármilyen megértő ember vagyok különben — túlságosan az — a hitehagyást mindig dezertálásnak érzem. Még hozzá céltalannak. Hiszen az eredménye csak annyi, hogy a kitértéket eltávolítja a zsidóságtól, de közelebb mégsem viszi őket a másik közösséghez.

— Hiszen nem mondom, a viszonyok megértetnek egy és más oportunistát, de a magyar zsidóság, hogy óvatosan fejezzem ki magam, kissé túlhajtotta a megalkuvást. A magyar zsidóságban bizony nem teng túl az önérzet és talán ez a legfőbb bajunk. Nem toladó modortalanságot, nem arroganciát kívánok én, de viszont hűnös dolognak tartom még az értékes és konzerválni érdemes zsidó tulajdonságoknak is azt a megtagadását, amely nálunk sokaknak programja. A zsidóságnak ez a megőrzése egyáltalában nem jelent, nem szabad, hogy hűtlenséget jelentsen a magyarsággal szemben. Nem arról van szó, hogy zsidóság-e vagy magyarság, hanem csakis arról, hogy zsidóság és magyarság. Hiszen zsidóság és magyarság nagyon jól összefér egymással, ép olyan jól mint ahogy, mondjuk, magyarság és európaiság összefér.

— Cionizmus? 1904-ben *Herzl* Tivadar halálakor cikket írtam a cionizmusnak erről az igazán apostoli megalapítójáról és a cikket így fejeztem be: „Boldog, hogy akkor halt meg, amikor még nem kellett megvallania önmagának és a nyomába szegődött rajongóknak, hogy a cionizmustól remélt megváltás is csak színes, de csalóka reményekből támadt illúzió volt.“ Hát ma már revízió alá vettem ezeket a szavakat és bevallom, hogy tévedés volt amit írtam. *Herzl* élete munkájának eredménye nem volt illúzió. De hozzá kell tennem, magam nem vagyok cionista, csak meg-

értem a mások cionizmusát. Megértem, hogy azoknak, akiknek ez létérdek és lelki szükséglet, megcsinálják odalent a zsidók államát, és őszintén méltánylom az ekörül folyó, önzetlenül buzgó munkát.

Cionizmus? Asszimiláció? Zsidóság? Szilágyi kezembe adja „*Izrael*“ című versét. Mondhat-e prózában szebbet?

Szilágyi
Géza

Szilágyi Géza: *Izrael*

A sok ág furcsán és szeszélyesen
Kanyargva szét, egymástól messze vágyik,
Ki látja, nem is hinné senkisémet,
Hogy egy fatörzsből nőtt ki mind ez ág itt.

A sok levél tarkáll vad-színesen,
Amint gyér napfény elballag fölötte,
Ki látja, nem is hinné senkisémet,
Hogy mind e levél egy fatörzs szülőtte.

Fa vagyok, melynek más-más minden ága,
Amely százfajta levelet terem;
Lombkoronám képét de sokszor váltja:
Am egy maradt mély és szent gyökérem!

II.

Imák ellen, ríket már meg sem értesz,
S fájdalmasan kóválygó dallamok
Varázsa ellen nincs mi vértész.
Hiába lázongsz, hogy mért is kísért ez?
Lelked tőlük még mindig megsajog.

Magad az imát többé el se mondd,
S nem zümmögöd az ódon dallamot,
De mihelyt hallod, rég elomlott
Mullak hűvös ködében felborongott
Mindenik ősed, a sok rég halott.

S dehogy akarnál tőlünk elszakadni,
Szemed feléjük rokonul tekint,
Szived tőlük el sem választja semmi,
Csak egyre vágyol: mellettük pihenni,
Miből levél, ha por leszel megint . . .

Dr. KRAUSS SÁMUEL : ZSIDÓ CSALÁDI TÖRTÉNET

Krauss Sámuel professzor, ki tudvalevőleg a talimudi realiaknak szakavatott kutatója és történetüknek rendszerezője, kedvenc tárgyát, rövid időre elhagyva, családi történetet írt. A XVIII. század Prágájában vagyunk. A zsidó életet látjuk magunk előtt, azoknak a zsidóknak életét, kik akkor bizony még nagyon kevés joggal bírtak. Bresnitz városából indul ki történetünk. A Popper-familia alapítójának, kinek történetéről ezuttal szó van, külön fejezetet szentel. Wolf Popperről kevés adat maradt fenn, hisz a historikusra a régiek tekintettel nem voltak. De annyit tudunk, ez feljegyzetett, mert igen említésre méltó körülmény, hogy „primás“-a volt a cseh zsidóságnak, ami korántsem jelent valami egyházi méltóságot, hanem szószólót, vezetőt. Prágának *primatora*, a cseh zsidóságnak ezzel ellentétben *primás*-a volt. Ezt a méltóságot viseli az első Propper, aki nem volt tudományos ember, amint-hogy szülőfalujának is kevés köze volt a világi és valóságos műveltséghez.

Fiaának szebb a pályája, merészebb ivelésű, eredményesebb végű. Chájim, — így hívták a fiut — az adatok szerint 1740 táján már Prágában van. Sokat járt ide már azelőtt is, vásárra, üzleti ügyben, megihleti őt Prága szelleme minden vonatkozásában, nevét is elnémetesíti: *Joachim* lesz. Prágai élete eredményeiben, alkotásaiban különösképen érdekes és értékes, megbecsülést szerez idegen körökben is a zsidó névnek. Alapításaiban szabadelvűnek mutatkozik, kiházasítási alapítványát még ma is élvezik másvallásúak, familiájának hitehagyottjai. Jótékonyági tevékenységében igen méltó társat talált feleségében. A

tisztelet megkülönböztetett nyilváníatásait elhárítja magától, majd mégis vállalja a primatorságot. Gazdag ember volt és ha zsidónak született is, megnyílnak előtte a nemesség kapui is. Ama okmány, mely kineveztetését, illetőleg az erre való ajánlást tartalmazza, felsorolja érdemei között azt, hogy apja 20 éven keresztül volt primator, Mária Terézia részéről már elismerő iratban részesült, Csehország egyik legkiválóbb kereskedője, forgalmával sok pénzt szerez az országnak s ezenkívül az ipar terén gazdag eredményeket ért el. Az irodalomnak nemes pártolója volt. Testamentuma — gyermektelen volt — nagy emberszeretetről, jótékony érzéséről tanuskodik. Alapítványai közül különösen kettő érdemel külön figyelmet.

Elrendeli, hogy házában imaterem tartassék fenn. Gondoskodik „Misnajoht“ tanulásról, „kaddis“ mondásról, sőt külön papot is kell az alapítványi összegtől alkalmazni. A felügyelettel rokonát bizza meg, pillanatnyilag mindenről intézkedik, a jövő azonban mást eredményezett. Ez az élet sora. Másik nagy alapítványa a kiházasításról szól; gondoskodik hozzátartozóiról, rokonairól. Ma is élvezik egyre többen a nemes alapító bőkezűségét.

Nemes és nagy zsidó emberek nyertek örök emléket *Krauss* e legújabb históriai művében. Okmányok, feliratok hiteles másolatai, helyszini felvételek szép kerek egészé teszik a munkát, melyről joggal mondhatja szerzőnk: e mű, mely elsősorban családi történetnek készült, a tudományt is szolgálja.

Dr. Friedmann Dénes.

A prágai Popper-ház

Das Poppersche Haus in Prag

UJVÁRI PÉTER: JOJLE KLOTZ KARRIÉRT CSINÁL

A ezeréves tölgyet nem veszi csodaszámba a rahói ember, mert ilyen hatalmas faaggastyán sok van az Erdős-Kárpátok rengetegeiben. Aztán a tölgy azért tölgy, hogy az erejével meg a korával minden más fát lepipáljon. De ha zsidóban akad ilyen tölgytermészet, azt meg kell csodálni, mert az nem rendes dolog. Az egy tünemény. Rahón Jojle Klotznak hívták ezt a tüneményt. Mert magas és erős volt, akárcsak egy faóriás. Beile Umrath, az anyósa a család szegényének tartotta. Valahányszor a piacra ment „körülnézni”, Beile utána eresztette bánatos tekintetét és fájdalmas ámulások reszkettek a szemében:

— Egy vejem, ami nekem van. Hogy egy rendes, becsületes zsidó ilyen legyen! Egy istencsapás ez a nagy erő. Mit kell egy jóra való zsidónak erősnek lenni?

Hát igaz is. Mit kell egy jóra való zsidónak erősnek lenni? A csontos gerinc és a kemény nyak parasztnak való. Imádkozáshoz, böjtöléshez és talmudtanuláshoz nem öklök kellene és a kenyérszerzéshez is inkább „bituchen” kell, mint testi erő. A baromi izmosság nem zsidónak való, de igazán.

Hindele más szemmel nézte az urát. Imádkozta, mert szép volt és méltóságteljes. „A séner Jid”. Hullámos szakállá mindenki tiszteletet gerjesztett és a kiválasztottság vigaszával enyhítette a hegyi zsidó sokszor letiport faji önérzetét. Hiába no, akár a feje tetejére állhat is a rutén paraszt, ilyen szakállt mégse ereszthet. Nem bizony.

Hát igen: Hindele a tekintélyessége miatt imádkozta az urát. Hindele szerény asszony volt, de elsvadta volna a bánattól, ha olyan ember az ő embere, akit semmibe se vesznek. És minden gondja az volt, hogy Jojle, ments Isten, meg ne kisebbitse a tekintélyét.

— Reb Jojle. kérlek, — figyelmeztette regelenként —, csak ne cipelj nekem zsákokat. Gondold a fiukra, reb Jojle.

Reb Jojle rányomta széles karimájú kalapját a bársonysapkájára és csupa méltóság volt.

— Zsákot, Hindele? Hát vagyok én egy mostoha? Én úgy akarok egyszer meghalni, hogy gond nélkül élhessek a másviláson. Én tudom, hogy a gyerekeknek örökség kell. Hát az lesz. Annyi „Kóved”-ot hagyok nekik, hogy abból megélhetnek. Hát ne félj, Hindele. Zsákot nem fogok cipelni.

Az öreg Beile rosszakaratúan nevetett ilyenkor. Az öreg Beile rigolyás volt, mint minden vén asszony. Hajmeresztő életigazságokat olvasott ki a „dács-chümes”-ből és ezektől nem tárgított. Többek között az volt a babonája, hogy a

dologtevés nem szégyen és a jó isten direkte munkára teremtette az ember két kezét, holott nyilvánvaló, hogy az nem is igaz. Mert a jobb kéz arra való, hogy a bal karra tefillint szíjjazzasson a zsidó. De mindegy. Beile rigolyás volt és mást vallott.

— Mancinku — kapacitálta Hindele — reb Jojle nem cipelhet zsákokat. Reb Jojle az egy oszlop.

Beile megcsomózta hegyes, bibircsós álla alatt a kék baboskendőt és fogatlan szája a régi rögeszméjét morzsolta, nyikorogva, mint a malom, amelyből kiesett a malomkő.

— Egy oszlop, Hindele, azt mondod? No szép oszlop, mondhatom. Hol láttál már oszlopot, amely elcsavarog a ház mellől és hagyja, hogy az összedőljön?

Reb Jojle megsimogatta gyönyörű szakállát és méltóságteljesen bölintott:

— Szent igaz. Mint egy „din tojre” olyan igaz, amit az oszlop felől mondott. De az is igaz, hogy az oszlop nem lisztes zsákot hord, hanem kastélyt és templomot.

Én nem avatkozom bele ebbe a vitába, csak megemlítem éppen, hogy én se láttam még olyan oszlopot, amely kiment volna a piacra, hogy rongy napszámért megalázza magát és lisztes

Joachim Popper strköve

Grabstein Joachim Poppers

zsákot emeljen. Viszont az igazság okából hajlandó vagyok elismerni, hogy a jó isten tudja: miért, de úgy van, hogy a kis oszlopok rendszerint panasz nélkül máladoznak a nagy oszlopok mellett és nem jut eszükbe, hogy azoktól kenyeret kérjenek, mint a kis gyerekek a nagy emberektől.

Ámbátor az is igaz, hogy minden oszlop a maga gusztusa szerint szabályozza a házhoz való viszonyát. Az egyik arra rendezkedik be, hogy súlyos tömegeket hordjon, a másik arra, hogy szépséggel és formájának komoly méltóságával hasson. Reb Jojle ilyen oszlopnak érezte magát és inkább éhen hal, semhogya nem nekivaló fog-

lalkozást vállaljon és lealacsonyítsa oszlopméltóságát. Neki „Koved” kellett, mert a zsidó abból él. A gyerekei viszont az ő „jichusz”-ából élnek és az többet ér, mint egy emeletes ház, mert az emeletes ház leég, de a jichusz nem ég le.

Nem kell gondolni, hogy reb Jojle Klotz éppenséggel semmit se csinált. Dehogya is nem. Próbált bizony százfélét is. Volt „szarver” és rendezgette a gazdagok lakodalmait. Volt „liberer” és mosta a halottakat, ha nem is voltak gazdagok. Volt masgiach is és megvigyázta a tehenek hátulját, hogy ments isten, bűnre ne csábítsák a jámborokat. De sajnos, mindez csak kis kóvedot vetett. Kenyeret is adott igaz, csak hogy a gyerekeknek nemcsak kenyér, de jövő is kell. Olyan jövő, amelynek minden téglája kóvedbol áll.

Az élet azonban csak durva munkát kínált. A durva élet mindig csak a kézi ereje után kapkodott. Ő nem is tudta megérteni az életnek ezt a brutalitását. Mit akar tőle? Azt akarja, hogy megalázza magát? Hát megalázzhatja ő magát? Nem, erre nem vetemedhetik.

De a gyerekek éhesek voltak és az élet néha megkísértette:

— Nézd, reb Jojle. A gyerekek enni akarnak és te csak a sápkört hozod nekik a piacról. Ne faxnizzál, reb Jojle. Hillel favágó volt és rabbi Joichenen varga volt. Ha ők dolgoztak, te is dolgozhatsz, attól még a tekintélyed is megmaradhat.

Gyúrta, gyömöszölte ez a kísértés, olykor-olykor úgy volt már, hogy a lábáról leszedi. De reb Jojle, hál istennek, karakter volt és tartotta magát. Nem, a kóvedját nem kockáztatja.

Hindele rántott levesen tartotta a gyerekeket és tatárkakásán. Sokszor már tatárkakása se volt.

— Ugy-e, életem — mondja az urának — a kása szorulást okoz. Jobb ha csak levest főzök.

Hát igen. Fene furcsa étel az a tatárka. Némelyiknek has-szorulást okoz, némelyiknek szív-szorulást. Reb Jojle szívében érezte a szorulást.

Szétteregeti kaftánján a szakállát és kimegy a piacra. Heti vásár van. Mindenki lohol, ő csak nézdegél. És a tatárka-kására gondol, amely szorulást okoz.

A prágai Popper-zsinagóga tóraszekrényének címere
Wappen über dem Thoraschrein in der Popperschen Synagoge in Prag

Hers-Dov Kanarik boltja előtt áll Jude-Leib Rakovitz, a szekéréhez támaszkodik és vakarja a füle tövét. A szekér előtt zsákok és ládák hevernek. A szekérkasba kéne rakni a portékát, de ahhoz segítség kellene. Észreveszi reb Jójlet és a szeme felderül. Ez az óriás segíthetne neki. Ennek ez csak gyerekjáték lenne. De mingyárt viszszaadöbbenkedik. Csak nem szégyeníthet meg egy ilyen „szép” zsidót. Nem, nem, szó sincs róla. De hátha mégis. A portékát be kell rakni a szekérkasba. És próbaképpen reb Jójle felé hunyorít, de nagyon alázatosan, hogy meg ne sértse.

Reb Jójle látja a földön heverő portékát és a gyámoltalan zsidócskát. Kihúzza magát, mert a bámuló tekintet jól esik neki. Az izmai dagadoznak és az inai megfeszülnek, mint az istráng. Nem. Ugy feszülnek, mint a hegedűhúr és a halántékában muzsikál valami: segíts neki, reb Jójle, csak úgy mulatságból. Még kereshetsz is valamit és nem is bizonyos, hogy a tatárkakása szorulást csinál.

Óriás teste fölmerészkedik, a két karja egymásfelé ívelődik, mint a harapófogó és hatalmas oszloplába előbbre lép. Minden csontja a szekér felé nyújtózik. Nyilván megzavarodott szegény. Már nem tudja, hogy mit akarhat és oszloptekintélye mingyárt oda lesz. De hál' istennek, észbe kapott. Izmainak dagadó megáradása elapadt, az inai megereszkedtek, halántékában elrezgett a csábító muzsika és elolvadt, mint a jégcsap, mikor nagy pengéssel a köre hull.

Megint megmentette a kővedját, nem alázta meg magát napszamos munkával és nyugodt lelkiismerettel nézhetett aznap is a gyerekek szemébe, akik vidáman kanalazták a rántott levest. Egy csoda, hogy mennyivel különb a leves, mint a tatárka.

Egyszer aztán úgy jött a sokféle baj, mint valami parádés fölvonulás. Roppant kísérettel jött a nyomor. Feiviskunak difteritist hozott, Herskunak himlőt és Beriskunak vörhenyt. Orvosság kéne, de miből?

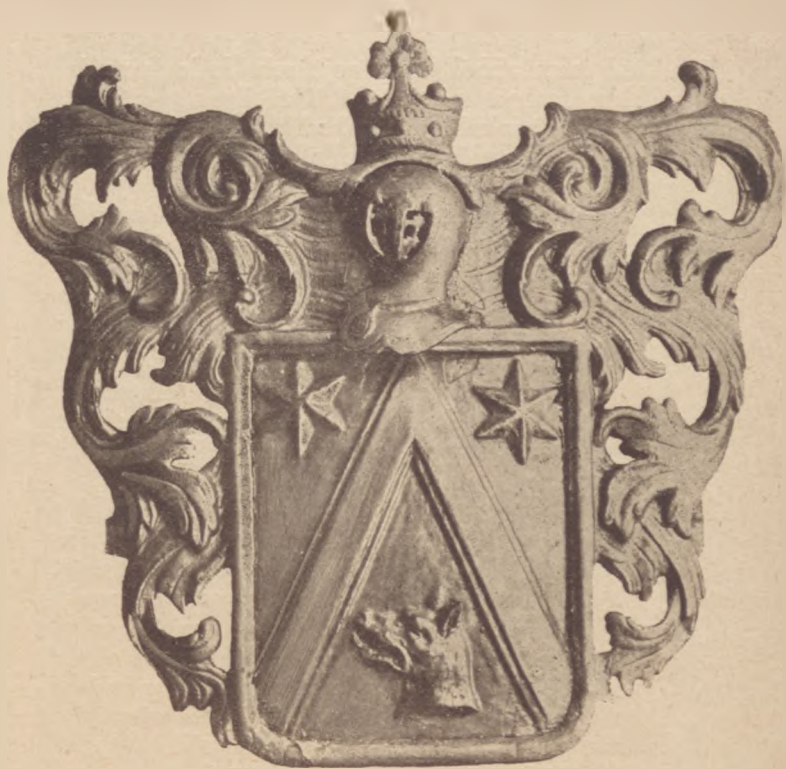
Az öreg Beile isten büntetéséről motyogott valamit.

Reb Jójle nem vitatkozott vele. A gyerekeknek medicina kell, hát mit vitatkozzon. Rettenetes gondolatok motoztak az agyában, borzasztó volt.

Kivánszorgott a piacra, mert a gyerekeknek medicina kell. Ha kell, hát kell. És ha dolgozni kell érte, hát fog dolgozni érte. Nem könnyelműségből veti el magától a kőved-öt, hanem muszájból. De ez a muszáj, az már igaz, megroskaszottta.

Nagy szemmel bámultak rá az emberek. Nézzétek, nézzétek, reb Jójle egészen meggörbült. Ugyan, mi leli?

Feléje sandítottak és találgatták, mi leli? Még nevetgélnek is. De nem sokáig. Valaki megmondja, hogy betegek vannak, hát nem nevetgélnek.

A Popper-család címere a prágai templomban
Das Wappen der Popperschen Familie im Prager Tempel

Reb Jójle valamelyik eresz alá áll és behemot nagy testét a falhoz nyomja. Úgy hozzá forr, mint egy oszlop. De két keze fáradtan a vakolatból kiugró téglába kapaszkodik, mintha attól félne, hogy elszédül mellőle, ha elereszti magát. Hirtelen valami ijedség szibbasztja. Úgy érzi, mintha a fal nem tűrné magán és ellöki. Vastag veríték lepi el a homlokát. Vége van. Mingyárt vége lesz. Mingyárt az emberek közé veti magát és munkát fog koldulni, mert a gyerekeknek medicina kell.

Hát a jó isten megmentette ettől a nagy szerencsétlenségtől.

Barátságos, meleg beszéd köszönti.

— Nézd csak, nézd. Te vagy az, reb Jójle. És hogy vagytok? Jól. Nüná, nem. Egy ilyen behóvéd zsidó, mint amilyen te vagy, csak jól lehet.

Egy öreg zsidócska tipegett-topogott előtte és szégyenlősen mosolygott. Kerekre nyílt gyermekszemében ártatlan fufang pislákol, mikor felrántotta bozótos szemöldökét és nézte a nagy darab embert, aki olyan erős és büszke, mint egy oszlop, áruló izmainak lázadásában mégis nyomorúságosabb most, mint egy nyomorék. De úgy tesz, mintha nem venné észre reb Jójle elesettségét. Tudja, hogy a gyerekei betegek és hogy ez a szerencsétlenség úgy megzavarta, hogy akár mire is képes lenne kétségbeesésében. Még arra is, hogy dolgozzon. De az öreg ember vigyáz magára és nem árul el semmitse, sem abból, amit

tud, sem abból, amit sejt reb Jojle bánatáról. Nem szabad megszégyeníteni ilyen derék embert. Hát inkább alakoskodik.

— Hogy én, reb Jojle? Hagyjad, reb Jojle. Isten irgalmazzon nekem.

És kerges kezecskéjét reb Jojle markába lopja. A bütykös ujjak hegyén valami fehérség villan, mint a láng a faggyúgyertyán. De keménynek érződik ez a fehér láng, mikor a tenyerébe hull. Még csengése is van, akár az ezüstpénznek.

Reb Jojle elsápad. Az ajka megrángatózik és füstölgő düh kortyog a torkában. Ez az öreg megbolondult. Reb Mojse-Mátesz Kalusch észreveszi az oszlopember megszégyenülését és csigasztja:

— Ez egy adósság, reb Jojle. Képzeld el, Keile elfelejtett chale-t venni a barchesz tészájából. Hallottál már ilyen szerencsétlenséget? Elgondolhatod, milyen jól gyön most nekem, ha akad valaki, aki olyan jó és elvesz tőlem egy pár garaskát. Ez nekem egy pidjen, hidd el. Hát vedd el, reb Jojle. Tudom, te csak egy imádsággoddal is száz annyit kaphatsz a jó istentől, de csak vedd el. Én miattam, reb Jojle. Úgy kell nekem egy kis micve, mint a levegő.

Még motyogott valamit és elviccelt. Egyszer-kétszer hátrafordult és boldogan bólogatott. Az arca sugárzott és a tekintete nedves volt a hálás meghatottságtól. Három-négy zsidó áll egy hasas tehén mellett, reb Mojse-Mátesz feléjük hunyorít:

— Egy bal-tojve ez a reb Jojle. Úgy osztogatja az ojlem-habbet, mint egy milliomos. Akarsz egy micvét, reb Smelkele? Nu menj hozzá.

Reb Smelkele megérti. A többi is megérti. Négyen-ötten is érzik egyszerre, hogy nem existálhatnak, ha nem biztosítják maguknak a menybéli üdvösséget. És az oszlopemberhez lépnek, szégyenkezve, szinte büntudatosan ezüst pénzt nyomnak a markába és úgy tesznek, mintha ő volna a jötevő, mert beprotezsálja őket az Isten irgalmába.

— Vedd el reb Jojle. Csak a micve miatt.

Nohát ez egészen más. Szívességből megteheti. Mért ne? Ajlem habbe mindenkinek kell és ha ő juttathatja hozzá az embereket, hát mért ne. Men müz doch rachmunesz hubn.

Elfogadta a pénzt, de úgy, mintha áldást osztogatna.

Most aztán rendbe jött. A gyerekek meggyógyultak és Hindele már tatárkakását is főzhetett nekik.

— Egy csoda — mondja Hindele — hogy milyen ez a tatárka. Ha nincs, akkor szorulást csinál, de ha van, akkor nem csinál.

Reb Jojle megint a régi volt. A régi oszlopember. Az áldásos tevékenység tudata megduzzasztotta az erejét és ünnepélyes hangulatot árasztott a lelkébe. Soha olyan közel nem érezte

magát a jó istenhez, mint most, mikor tesz-vesz az isten dominiumán és bőséges parcellákat osztogat belőle az embereknek. És lássa csak, hogy török magukat az emberek az ő jóindulata után. Egy pengő és megint egy pengő. És miért? Mert nála váltják meg a belépőjegyet a menyországba. Nagyszerű! Mennyi embert tett boldoggá ezalatt a pár nap alatt. Hát igen. Ez egy élvezet. Ez egy olyan foglalkozás, amire büszke lehet. Olyan ez, mintha mindig csak a parton állna és kihúzná a fuldoklókat. Egy tréfa, hogy milyen elveszett ember volt az a Beris Greidenyik. De megmentette barchesem. Másokat is megmentett. Ennek is adott egy kis ojlem-habbet, annak is. És most már úgy néznek rá, mint egy potentátra.

És egy reggel megsugalmazta az isten, mintha villámot vetett volna az agyába.

— Hindele — mondja ujjongva — megvan. Tudom már, mit csináljak. Dolgozni fogok. De nem magamért, cholile. De dolgozni fogok a szerencsétlenek miatt. Házalni fogok, Hindele. Leszek egy házaló, de csak ne szégyeld magad. Mert olyan portékával fogok házalni, ami nagyon kell. Hát ugyan mi kell?

— Kóser szappan — mosolyog Hindele.

— Az is kell. Persze, hogy kell. De más még jobban kell és az mindenkinek kell. Ojlem-habbet fogok kínálni az embereknek és nagyobb kapacitás leszek, mint a Grödl báró.

A nagyszerű idea elbűvölte Hindelet. Ó, ez aztán más, mint zsákot hordani a boltosoknak. Ez dírekte Jojlenak való.

— Hát igen — henceg reb Jojle. — Szép foglalkozás és balbatis, hogy egy passzió. De biztos, hogy rizikóm is lesz. De vigyázni fogok, Hindele. Egy embernek szállítok és egy embernek nem szállítok. Mindenkinek nem szállíthatok. A rebbe, például, az el van látva és akik a klauzba járnak, azok is biztosítva vannak, sajnos. Ezek nem számítanak, mert ami ojlem-habbé-ra szükség van, azt ők maguk szerzik meg. De itt vannak a vallástalanok. Itt van a doktor és az adóvégrehajtó és a bankigazgató és itt vannak a nagykereskedők és a bérlők. Ahogy azok kinéznek, nebbich. Összeszorul a szívem, ha eszembe jutnak. Most: most; de mi lesz velük, ments isten, száz év múlva? Oda lesznek. Tönkre ment emberek lesznek. Mert fognak ők ülni a mennyországban, mint te a jó isten segítségével? Fognak ők ülni arany zsámolyon? Kapnak ők csak egy darabka ojlem-habbet is az úristentől? Szó sincs róla. Égni fognak szegények, ha nem akad valaki, aki kihúzza őket a slamasztikából. No, én kihúzom őket.

— Drága jó ember te — dicséri Hindele.

Reb Jojle megsimogatja a szakállát.

— Nu, hiszen az én szívem sincsen kőből — mondja szerényen. De aztán megint fellobog a régi büszkesége. — És ha az emberek megtudják, hogy micvék-hez juttatom őket, akkor több

leszek, mint a chevregabbe. És tisztelni fognak. Mert a nélkülözhetetlen embert tisztelni szokták.

Így indult meg a pályán, amely fölfelé vezetett. Mobilizálta az ő nagy szegénységét és gyönyörű egzisztenciát teremtett magának. A kezdet ugyan lassú volt és bizonytalan. Első kísérleteiben még a szegények ijedt alázatossága vibrált. Fellépése félszeg és gyámoltalan volt. De a praxis leköszörülte róla az ügyetlenséget és alig egy pár hét alatt párját ritkította a mesterségében. Olyan méltósággal vette el az alamizsnát, mintha különösen megtisztelő kitüntetésben részesítené a klienseit.

Most már igazán oszlopember volt. Nyitott kézzel állt az emberek elé, mint a pap, mikor áldást osztogat. De büszkén beszélt, olykor nyersen és urasan.

— Hát itt vagyok, direktor úr. Mert mért csak épen magát ne sajnáljam. Ha valaki szombaton váltókat eszkomptál, az szegény, olyan nagy cőreszban lehet. Igen. Egy nebbich ilyen milliomos. De csak nem kell kétségbeesni. Majd csinállok magával valamit. Egyszerre persze nem csinálhatok embert magából. De lassan-lassan menni fog. Minden pénteken jöjtek? Nem bánom. Lassan-lassan embert csinállok magából. Én úgy éljek, rá se ismer magára, iber hündert Juhr.

De akadt olyan is, aki nem méltatta az ő közbenjárását. Ennek aztán megadta.

— Hát mit gondol maga, ki vagyok én tulajdonképpen? Ugy nézzen rám, hogy én az isten kompanistája vagyok. Arany trónusokat és arany zsámolyokat szállítok, ha tudni akarja. És ha én elfogadom a maga forintját, akkor maga csinálja a jó üzletet, nem én.

„Glicklichmacher“-nak hívták azóta és ő hitte is, hogy ő nélküle se élni, se meghalni nem tudnának a gazdagok.

Mármarosban jó zsidók a zsidók, de azért ott is akad, aki üzletes buzgóságában elmulasztja az esti imát. Vagy olyan, aki szombaton elalussza a perek-olvasást, vagy esküszik valamire, ami nem egészen bizonyos. Aztán a szemnek és a gyomornak se parancsolhat mindenki és egy éhes pillantás idegen asszonyszemélyek felé és egy még sóvárgóbb pillantás idegen kolbász-félék felé soknak bizony súlyosan terheli meg a mennyországi kontóját. Mindezt pedig reparálni kell az ojlem-habbé miatt, amely veszendőbe mehet. Már pedig reparáció csak egy van: cedókó. A mennyországha vezető út ezüstpénzzel van kikövezve. Az ember bűnözik, aztán osztogat alamizsnát, ez a legszebb életregula.

Nem csoda tehát, hogy dús források kanyarogtak reb Jojle felé a zsidó zsebekből és ő két kézzel merítette belőle a pénzt és a kóvedot.

A klientúrája napról-napra növekedett. Már már szinte emberfölötti munkát végzett. Nem. Mindenkit nem menthet meg. Ilyen nagy strapát

nem vállalhat. Hát arra határozta el magát, hogy válogatni fog.

Ezentúl hát válogatott. Csak olyanokkal tördött, akiknek a szénája nyilvánvalóan rosszul állt. A vallásos, tiszta ember nélküle is boldogulhat és úgyszólván házi kezelésben szerzheti a túlvilági szükségleteit. Minden szimpátiája azok felé fordult, akik disznót vágtak, szombaton szivaroztak és templomba sohse jártak. Fájdalmas, meleg részvétellel gondolt a sorukra és a szive összeszorult, mikor eszébe jutott, hogy ezek a szerencsétlenek hiába dörömbölnek majd a mennyország kapuján. Hát ezeken segíteni kell.

— Gondold csak meg, Hindele — mondja kétségbeesetten az asszonynak — egy adóvégrehajtó disznót hizlal. Sírní tudnék miatta, olyan szerencsétlen. Muszáj, hogy egy kicsit a hóna alá nyúljak. Er iz doch nebbach doch a Jid.

És elment a végrehajtóhoz, elvette az ezüst forintját és megvizsgálta:

— Csak türelem, Szedő úr. Majd csak csinálok magából valamit. A starzi rebbe mellé nem ültethetem, de hogy beprotezsálom, arra mérget vehet. A báró Hirsch mellé például.

Az ebédnél feldícsérte a klienseit.

— Ami igaz, igaz. Ezek a posé-k olyan tisztességesek, hogy csuda. A végrehajtó például egészen oda volt, úgy meghatotta a megtiszteltetés. Mert érezte, az egy nagy kóved neki, ha meglátogatom. A kóvedot persze visszaadta neki. A maminku, gondolom, meg lehet most elégedve. Egy tréfa, hogy milyen kapacitásnak tartanak engem az emberek.

Ivott egy pohárka bort, aztán megsimogatta a szakállát:

— Hiába. Az ember csak a kóved után törje magát.

AZ OMIKE MŰBARATOK KÖRE művészi és maradandó módon örökíti meg dr. Hevesi Simon főrabbi elvülhetetlen érdemeit. Szép emlékplakettet készített, amelyet pártolótagjainak illetményül juttat. Éremgyűjtőknek és amatőröknek ezüst plakettek is készültek finom kivitelben. A Hevesi-plakett Csillag István szobrász műve.

A ZSIDÓ KULTURA MŰKINCSEI AMERIKÁBAN

Irta: Dr. Fodor Oszkár, egészségügyi főtanácsos.

New-York, 1926 május hó.

Ujból megmozdultak az amerikai dollárok, hogy egy kézbe kerüljenek a zsidóság ama kincsei, amelyek két világhírű német kollekciónban összegyűjtve hirdetik a zsidóság ősi erejét és amelyek most a Cincinnati Zsidó Egyesült Collegium tulajdonába kerültek.

Nagy értékű zsidó kéziratok, ereklyék, zsidó ős nyomtatványok, egyéb régiségek, szertartási tárgyak és más judaicák és pedig összesen 6174 darab került a Hebrew Union College of Cincinnati birtokába és most útban vannak Amerika felé. Dr. Oko S. Adolf, a Hebrew Union College of Cincinnati könyvtárosa tíz hetet töltött el Európában, hogy e gyűjteményt intézete számára megszerezze.

Dr. Oko S. Adolf éveket töltött el a zsidó kultúra műkincseinek megszerzésével és most megvásárolta a híres berlini S. Kirschstein, valamint a düsseldorfi muzeum igazgatójának, Fraubergernek gyűjteményét is. Azzal, hogy ezek a felette becses gyűjtemények Cincinnatiba kerültek, a Hebrew Union College of Cincinnati a zsidó kultúrára vonatkozó műkincseknek úgyszólván a központjává fog válni. Az Union of American Hebrew Congregations tette lehetővé, hogy összegyűjtsék az a nagy alap, amely szükséges volt ezen műkincsek megvásárlására. A legnagyobb adományt a következők adták: *Selling Ben*, *Portland*, *Rosenwald* Gyula, *Chicago*, *Frank W. Isaac*, *Pittsburg*, *Vogelstein* Lajos, *New-York*, *Lazarus* Simon, *Columbus*, *Sunstein* A. J., *Falk* Maurice, *Neiman* Bennie, *Spear* Nathaniel, *Pittsburgiak*. Köztük sokan egyenként 25.000 dollárt.

Az Amerikába vándorolt kincsek sorában van a spanyol inkvizíció egy keresztje, amelynek igen tragikus története van. Ezt a keresztet századokkal ezelőtt azoknak a zsidó martiroknak kellett keblükre szorítaniuk, akiket akasztásra ítélték, amiért hitükhöz ragaszkodtak. Haláltusáikban kellett e keresztet hordaniuk azoknak, akik zsidó hitükhöz életük árán is hűek maradtak. E keresztben a következő spanyol felírás olvasható: „Aki téged hord, annak nincs keresztje, és aki téged nem hord, keresztre kerül”. E keresztnek mai muzeális értéke 10.000 dollár.

Száznál több régi Megilla került e gyűjteményre Amerikába. E Megillák egyikében ezüst verettel, gyönyörű művészettel van megörökítve Eszter története. Nagy értékű és úgy artisztikus szépségükkel, mint történelmi becsükkel feltűnő szertartási tárgyak szerepelnek e gyűjteményben. Ezüst-, réz- és bronz-

tárgyak különböző időszakokból. Gazdag arany- és ezüst-írmzésű Tórák, majd utasítások, hogy kell a macoszt sütni, számos érdekes alakú és történetű sófár, arany-, ezüst-tálak, üvegnekeműk, melyeket a zsinagógákban ünnepi alkalmakkor használtak.

A kéziratgyűjtemény sorában történelmi híres-szerű fejedelmeknek, mint *Nagy Frigyes* és más világ-nagyságoknak: *Heine*, *Zunz*, *Richard Wagner* és *Meyerbeernek* levelei találhatók. Köztük *Wagner* Richardnak *Meyerbeer*hez írt, maig ismeretlen két levele, 1840 májusából és júniusából kelteve. E két levél igazolja a hírneves komponistának jellemét is. E levelekben *Wagner Meyerbeert* mesterének köszönti és alázatos hangon levelez vele. Egyikben a *Bolygó Hollandi* áriáit ismerteti; és mégis nem sokkal később *Wagner* könyvet írt: „A zsidóság a zenében” címen és keserűen támadja a zsidó zenészeket, különösen *Meyerbeert*.

Nagy értékű képek, miniatűrök, rézkarcok, portraik is vannak e gyűjteményben és ezek között van *Mendelssohn* Mózesnek, a nagy bölcsésznek 38 képe.

A *Kirschstein*-féle kollekción mutatja a zsidó kultúrának fejlettségét a XVIII-ik századtól napjainkig és ez időponttól e gyűjtemény úgyszólván teljesnek mondható.

Egyelőre e nagyértékű kollekción a nyilvánosság számára nem lesz hozzáférhető, mert új épületet szándékozik építeni a Hebrew Union College of Cincinnati öt millió dollárért és az építési költségek előteremtése most az Amerikai Zsidó Congregatio főtelevése.

*

Amerika a legnagyobb áldozattal támogatja a cionizmust. Eppen most indult Palesztinába *Szold* Henrietta, az Amerikai Női Cionista Szervezetnek, a *Hadassah*-nak az elnöke, a Jeruzsálemben létesítendő *Straus* Nathan és *Lina* Egészségügyi Központ érdekében, amelyre *Straus* most százezer dollárt adományozott. Ez alap a jeruzsálemi kórházak és klinikák modern egészségügyi felszerelését is szolgálja.

A híres héber költő *Bialik* tiszteletére, aki Palesztinából érkezett New-Yorkba, a *Broadway Central* Hotelben adott lakomán 105.000 dollárt gyűjtöttek palesztinai célokra. Mert az amerikai zsidóság, amely európai célokért már alig hajlandó áldozatot hozni, minden palesztinai célra könnyen megnyitja a szívet és az erszényét, mikor érdemes tekintélyek iparkodnak érdeklődést kelteni a Szentföld jövője iránt.

A munkácsi héber gimnázium

DR. FÜRST ALADÁR: KALLA-ÜNNEP DEBRECENBEN

„Alig áldozott le a szentföldi zsidó állam Napja, már messze keleten felragyogott az új zsidó jövő fényes ikercsillaga” — mondja a példálódzó régi hagyomány. Érti pedig rajta a két babilonai főiskolát, Szurát és Pumpaditát, az amoreus nemzedékek híres akadámiáját. A szomszédos főiskolák mesterei csakhamar keresték egymással az érintkezést: a találkozások rendszeresekké váltak, kifejlesztették saját ügyrendjüket, tárgyalási módjukat, sőt liturgiájukat is. Ez ünnepnapokat „kalla”-nak nevezték, mely szó egyetemes gyűlést jelent, tán díszes (hallgató) koszorút és menyasszonyi hűséghez hasonlatos összetartozást is. A „Résé-kallé”, a gyűlések fejeit, a szombati dekrim-purkon imánk máig említi. Nekünk is volt „churban”-unk: pusztító viharunk. Azonban alig hogy elült a vész, itt is kigyulladtak a zsidó hit és tudás világító fátylói: a zsidó középiskolák. Midőn azok im összegyűlnek, hogy egymás munkájából tanulságot, erőt, lelkesedést merítsenek, ezeket az emberhirdette ünnepnapokat joggal nevezheti a Szentírás — a Midrás magyarázata szerint — „az én ünnepeimnek.”

Emőr szombatján ezekkel a megkapó gondolatokkal köszöntötte dr. *Schlesinger* Sámuel, a debreceni hitközség mélytudású főbábjaja, a pesti zsidó főgimnázium 40 növendékét, kik három tanáruk vezetése alatt Lag-beómer napjára elrándultak a Hajdúság nagy metropolisába. Tulajdonképpen viszonzása volt ez a debreceniek tavalyi pesti látogatásának, azonban az a mód, ahogyan a testvérintézet tanári kara, a tanulók vendéglátó szülői, az izr. hitközség előljárósága, de magának a városnak kultúrintézményei is a pesti zsidó diákokat fogadták, magasan kiemelik a találkozót a konvencionális udvariaskodás szintjéből. Barátok találtak itt barátokra, testvérek testvérekre: egyik is, másik is szeretettel szemlélte társa előrehaladását, fejlettségét.

A debreceni zsidó reálgimnázium, — első elgondolásában szintén a szomorúemlékü 1919. esztendő szülöttje, — ma 5 évfolyamában 6 osztállyal és 300 tanítvánnyal rendelkezik; épülete egyszerű, szűkméretű, de — kész! Költségeit kizárólag a debreceni status quo hitközség viseli, még „Barátok Egyesületére” sincsen szüksége: mindenki jó barátja. Tanulói anyaga általában konzervatívabb zsidó körökből kerül ki, a növendékek több mint 30% orthodox szülők gyermeke; ez egyik oka annak, hogy a héber nyelvi és irodalmi tanítás terén némileg többet végezhetnek, mint Pesten, a héber írásbeli dolgozat pl. havonként kötelező. Az iskola tanulmányi eredménye „mindazonáltal” kitünő, a „Sámson” sportköre valamennyi városi és kerületi középiskola között vezet. Ottlétünk idején bizonyos nemes verseny főleg az ifjúsági istentisztelet keretében fejlődött ki, mely szombat délelőtt az u. n. kis templomban, a gimnázium udvarában, összehozta a két intézet ifjúságát. Irigységgel hallgatta tán egyik-másik pesti fiú a debreceniek önálló diák-kántorait, akik édesen csengő hangon, teljes énekesi felkészültséggel az imarend összes énekszámaikat maguk végezték el. Amazok viszont el nem titkolt bámulattal adóztak a pesti gimnáziumi „ritus” fegyelmességének, a Tóraolvasás pedáns pontosságának, melyet egy kis pesti gimnazista vendégként szintén bemutatathatott. Egyben azonban egyet-

értettek vendégek és vendéglátók, kicsinyek és nagyok, kik a templomot utolsó zúgáig megtöltötték, hogy a főrabbi fentvázolt hatalmas szónoklata tartalom és forma tekintetében — remekmű volt.

Az összejevetel pedagógiai-politikai mérlegét különben az a díszes társaság volt hivatva megvonnai, mely szombat este dr. *Fejér* Ferenc, hitk. elnök és előljáró-társai részvételével kedélyes bankettre gyűlt össze a pesti tanárok tiszteletére. A felköszöntők sorából kiviláglott az az eléggé nem hangsúlyozható tanulság, hogy a zsidó közoktatásügy felvirágoztatására és eredményessé tételére csak az egyházi, a világi és a tanulmányi vezetők teljes harmoniája, az egészségesen, őszintén megnyilatkozó közvélemény és a pártokon felülemelkedő, politikamentes zsidó lelkesedés képes, mely ellenfelének nem a másvéleményűeket tekintti, hanem a közönyösen hallgatókat és agyonhallgatókat.

Természetes dolog, hogy a kis fővárosi társaság a vidéki nagyváros nevezetességei mellett sem haladt el részvétlenül. Főleg a híres debreceni civis-öntudat kultúrérzékének több megnyilatkozása hatott fogékony lelkükre. Tanárokat, tanítványokat egyaránt mélyen meghatotta, mikor tudós egyetemi professzorok méltatták számukra a városi képtár, a Muzeum és könyvtár érdekes kincseit, köztük nem egy incunabulumot és unicumot; és ma is jóleső örömmel gondolunk arra a jelenetre, midőn az ősi kollegium ódon folyosóin egyszerre elibénk siet a debreceni közélet egyik legérdemesebb alakja, dr. *Karai* Sándor uram, a kollégium rektora, ki saját benső énjétől indítva, önként beáll közénk vezérlő kalauznak és órákon át szívesen mutogat, magyaráz, mesélget a pesti „zsidó fiúknak”. A régi Debrecen legjellegzetesebb Géniuszanak, a lángelkű Csokonai szellemének hódolt a ven-

Az ungvári zsidó templom

dégsereg, mikor dr. Kardos Albert, a zsidó gimnázium igazgatójának, a Csokonai-kultusz egyik legrégebb, leghivatottabb képviselőjének vezetésével kivonult a magyaros fejfákkal ékes temetőbe, a poéta sírjához; viszont a modern Debrecen büszkeségét bámulta a grandiózus egyetemi telepen, mely a Nagyerdő kellő közepén kultúrát, egészséget terjeszt. Az egész kirándulás clou-ja mégis a vasárnapi hortobágyi út volt, melyen vagy 200 debreceni diák is résztvett. Mint elszabadult csikók raja, úgy vágott neki a negyed-ezernyi kis ember a Hortobágy-pusztta mezeinek: napbarnította debreceni legénykék épúgy, mint az elkényeztettnék mondott pesti ifiurkák. És a forró, délibábos Ég alatt tüdejük megtelt levegővel, fénnel, melegséggel.

Eckstein Emánuel rabbi

„CHEVRA TOMCHE TORA.“ New-Yorkból írja tudósítónk: Lélekemelő működést fejt ki a jesivák támogatására alakult „Tomche Tóra“ egyesület, amelynek élén a magyarországi származású dr. Klein Fülöp rabbi áll. Az egyesület ügyvezető főtitkára Eckstein Emánuel rabbi, az ismertnevű hebraista, aki Máramarosszigetről került ki Amerikába, ahová magával vitte híres nagy könyvtárát és azt a miniatűr Szofer Tórát, amely a „Chaszám Szófer“ állandó kísérője volt. Ez a tóra is a jótékonyt szolgálja most Amerikában, amennyiben az Ahavath Cijon-egyesület egy dollár beléptidíjjal mutogatja és a bevételt a jeruzsálemi kótel javára fordítják. Az írás a héber írásművészet remeke, a váza tiszta ezüst, frigszekrénye ébenfa, diszítve ezüst lapokkal, melyekbe egész zsoltársorozatok vannak belevésve. A „Tomche Tóra“ egyesület elsősorban a magyarországi, csehoszlovákiai, erdélyi és jugoszláviai jesivák támogatását tűzte ki céljául.

Bekötési tábla az 1925. évfolyamhoz!

Nyolcoldalal teljes tartalomjegyzékkel
együtt ára 30.000 korona.

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában

NÉVHÉBERESÍTÉS Iria: Dr. SZÉKELY ALBERT, zemplénmegyei tb. főügyész

Ha olvassuk azt a szinte hihetetlen nagy fellendülést és az egész világ érdeklődését Palesztina újjáépítése iránt, — még csak „zionistának“ sem kell lenni, csak egyszerű kultürembernek, hogy lelünk egész melegével oda figyeljünk, miként vajudik és születik meg egy új ország lelki szemeink előtt. *Ma már nem lehet letagadni*, hogy verejtékes munka folyik Palesztinában. És az egész világ kezdi már megismerni azoknak a nagyoknak a neveit, akik e nagy és nemes munkának az előharcosai. Német, orosz, lengyel és magyar nevek röpködnek világgá a szent földről, a világ nemzetei össze-visszaságából egy-egy név tündököl már a halhatatlanság egén és Palesztina földjén, ahol a héber nyelv zeng már a gyermekek ajkán, hol a legújabb kor technikai vívmányaira is héber szavak formálódnak a héber nyelv csodálatos hajlékonysága és szóbősége folytán, ott a családi és személynevek tekintetében egy olyan névegyveleg zavarja meg a harmóniát, amely minden egyéb csak nem héber, nem zsidó nemzeti és nem fedi annak a gondolatnak a teljességét, amely egy nemzeti államalakulatot jellegzetessé teszi, más államok, más nemzetek és az egész külvilág előtt.

Tudom, hogy nehéz és nagy feladat és különösen nehéz a zsidóságra nézve ott Palesztinában, mert a zsidó ősök, nem mint más nemzetek fiai, hanem keleti szokás szerint nem bírtak vezeték- és személynevekkel, csupán a maguk héber neve mellett jelezték, hogy apjának a fia, vagyis személynevük mellé „ben“-jelzéssel az apjuk személynevét tették. A bibliából, a talmudból és a többi szent könyvekből ilyen jogfolytonosságra nem hivatkozhatunk, de semmi vallási, vagy történelmi tilalom nincsen arra, hogy a szükségesség és kor kívánalmai szerint a Palesztinában élő zsidóság ne vehessen fel héber család- és személyneveket, amint hogy néhányan — kevesen — már fel is vettek az írók és művészek közül. Kivétel nélkül be kellene hozni ott azt a szokást, különösen kötelezőleg pedig a már ott született és születendő gyermekekre. Kivételt lehetne esetleg még tenni a már híressé vált nagynevű hittestvéreinkkel, akik még új héber nevük mellé megtarthatnák régi ismert nevüket, de az új héber nevek mellé legfeljebb azt lehetne hozzátenni, hogy akik „kohanita“ nemzetségből származnak, „há-kohen“, akik a „leviták“ nemzetségből, azok „halévi“ eredettel jeleztessenek. Ez megfelelné a régi jogfolytonosságnak is és a vallási szolgálat berendezkedésének is.

Induljon el tehát a Mult és Jövő hasábjairól ez az eszme, ez a gondolat, hogy meg kell alapítani Palesztinában egy névhéberesítő társaságot, amelynek célja az legyen, hogy minden, Palesztinában élő és bevándorló zsidó erkölcsileg és törvényileg is kötelezőssékké héber családi és személynév felvételére. Fordítsa le, ha lehet, régi nevét héberre, ha pedig tetszik, vegyen fel új héber nevet, de héber név hirdesse a jövőben ország- és világnak a palesztinai zsidó írók, művészek és tudósok és minden más polgárnak fényessé vált és fényessé válnakó hírnevét, hogy az egész világ köz-tudatába menjen át az a sok zsidó név, mely dicsőséget fog hozni az egész világ zsidóságára, ahogy például dicsőséget hozott Magyarországra és a magyar zsidóságra a Bánóczy, Kiss József, Mezei Mór, Makai, Patai, Róna, Szabolcsi Miksa, Vészi József és a többi nagy nevek, mert a palesztinai zsidóságra is vonatkozik ez a jelmondat, hogy „Nyelvében él a nemzet!“

PATAI EDITH: REB ELIA

Reb Elianak sugárzó kék szemei voltak, olyan hatalmas, nyílt kék szemek, hogy beleillettek volna egy germán hősmondába. Az alakja is szálas, egyenes. Nem látszott meg rajta a gólusz és nem szokta meg, hogy meghajlitsa egyenes gerincét. Szerencséje közmondássá vált és mikor a kassai lutrin másodszer jöttek ki a számai és 40 ezer pengő forintot hozott haza Váradra, az emberek szinte babonás tisztelettel néztek rá. Bizony sok szép asszonyszem is megakadt a délceg alakon, ő pedig, akiben ortodox zsidósága dacára, hellén életöröm virított, szívesen nézett vissza a szép szemekbe. De önérzete nem az emberek érdeklődéséből fakadt, hanem mélyebbről, a saját lelkéből, amely megalkotta a maga álomvilágát. Igaz, hogy ennek az álomvilágnak a keretei csak a Pece-parton terültek el az akkor még gondozatlan, mocsaras part mentén, de reb Elia megmutatta, hogy itt is lehet álmodni . . .

A pece-parti kuriából egyenes út vezetett fel a váradi püspök rezidenciájáig. Reb Elia mindennapi kártyapartnerre volt a katolikus főpapnak. A püspöki palota gyönyörű márványlépcsőin olyan nyugodt méltósággal lépdelt fekete ruhás, egyenes alakja, az ajtónálló liberias inas olyan illően süvegelte, hogy senki sem hitte volna, hogy most csak egy egyszerű zsidó kereskedőt lát vendégül a hatalmas egyházfejedelem. Harmadiknak a görög-keleti püspök vett részt a kártyapártiban, amelyet néha érdekes vallási viták szakítottak meg. A két nagyúr közös erővel szállott szembe Eliával. De ő egyenes volt és szókimondó. Ilyenkor nem érzett semmi társadalmi vagy pláne faji különbséget. Hatalmas barátai szerették és szívesen meghallgatták. Egyszer gyémántos keretben gyönyörű Mária-képet hozott ajándékba Bécsből a püspöknek. A püspök kissé tétován mosolygott: vajjon mit akarhat a zsidó? Szembenézett Eliával: talán valami üzlet? De Elia nyugodt és derűs maradt. Nem akart semmit. Csak nagyuri, gavalléros gesztus volt az értékes ajándék. A Mária-kép pedig szeliden, jóságosan mosolygott az ortodox zsidó kezében és épp oly szeliden, jóságosan nézett, mikor ebből a kézből a püspöki kézbe került . . . Persze, hogy husvétkor senki olyan könnyen nem jutott nagyszerű, tiszta husvét tejhez, mint reb Elia. Egyenesen a püspöki uradalom tehenészetétől kapta. A „ger” reb Avrom ment el érte, ő maga fejte a nagy, fényes husvéti kannákba. És reb Avrom élete nagy részét ott töltötte a pece-parti házban. Olyan házmester-féle volt, de teljesen együtt ült a családdal, a gyermekek az ő térdén tanultak lovagolni és vele együtt dolgoztak különösen ünnepek előtt a nagy, tágas udvaron. Az udvar kü-

lön világ volt. Közepén a sátor, nyáron vastag, áthatolhatatlan zöld lombruhában, hátul pedig a hosszú nagyterem, a templom, ahol imádkoztak és ünnepeltek. Hosszúnapkor szinte remegtek a falak a zugó, egetostromló imáktól, de ahogy elhangzott a Nile utolsó dallama és utoljára bugott fel a sófár zokogó hangja, lefoszlott a teremről a gyász hangulata, reb Avrom és a gyerekek összeültek a hosszú, barna padokon és előkerültek az ollók, a színes papírok, az arany és ezüst csillagok és megkezdődött a sátor díszítése. Csak négy napjuk volt sátoros ünnepig, sietni kellett. És színesen csillogott a sok harmonikás meg gömbölyű lampion, a sokszínű papírláncok mesebeli táncot jártak, az aranycsillagok pedig világítottak a gyertyafényben. Szép is volt a sátor a régi ház udvarán, fejedelmi pompa áradt benne és mesebeli hangulat. Egyszer a püspök is eljött, hogy egy pillantást vessen ebbe a fénybe és Elia önérzetes szerénységgel hallgatta dicséretét. De talán még a sátrak ünnepénél is szebb volt a purim. A hosszú asztalon csillogott a selyemfényű abrosz, az ezüst kandeláberek ünnepi fényt árasztottak, a vendégek, a zenészek, a város szegényei és a város legelőkelőbbjei fesztelenségében ültek egymás mellett. Az asztalfőn sugározva, boldogan, ifjan Elia. Kék szemei villámokat szórnak s fején valami fantasztikus himzett keleti főveg, talán valami varázssapka. Perzsiából hozta neki egy világótjárt barátja, az udvari bolondok, tréfacsinálók viselnek ott hasonlót. És szállnak a tréfák és

Sessler Mihály: Aiku

(Régi metszet után)

csengnek a dalok, zengnek a hegedűk, ömlik a bor — purim van, király és nép mulat.

Az udvar, a sátor, a templom, a konyha, ezekben pezsgött a régi ház élete. Elül a négy-szegletes ablakú mély szobákban csend volt és hűvös előkelőség. A biedermeier fotelekbe csak néha szombat délutánoként tessékelték a vendéget, mikor a fehér mollfüggönyökön keresztül oly szépen, egyenletesen ömlött befelé a búcsuzó napfény. A vitrinek csiszolt üveglapjai mögött szép rubinpiros poharak csillogtak és apró könyvecskékben lepréselt szentföldi virágok ábrándoztak elmulott életükről . . .

Egy szép napon reb Elianak különös eszméje támadt. Felmegy Becsbe és meglátogatja Rotschildot. A váradai Rotschild elmegy a bécsihez. Ő, már mint Elia, egészen természetesnek találta ezt a látogatást. Előkereste és újra vasaltatta szalonkabátját, hozzá mélységesen fekete glácekezyüt huzott. Az alakját nem huzta ki jobban, mint egyébkor, egyenes, jótartású volt mindig. A cilinderét kezében tartotta és így szalonkabátban, kezyüsen, elegánsan állott meg Rotschildék előtermében. Kérdezték: mit óhajt? Beszélni akar a báróval. Kérdezték: milyen ügyben? Semmiféle ügyben, csak tiszteletét akarja tenni. Hittek neki. Túlságosan jó volt a megjelenése ahhoz, hogy kéregetőnek vagy kalandornak nézzék. Beengedték. Bemutatkozott, megkérdezte, hogy szolgál a báró egészsége, milyen az üzleti élet Bécsben. Kettőjük közül még inkább Rotschild volt zavarban, mégis eldiskuráltak egy darabig és végül, búcsúzaskor Elia megkérte Rotschildot, ha Váradra jön, látogasson el hozzá a pece-parti rezidenciájába. Adja vissza neki a vizitet. A báró

mosolygott, megígérte és barátságosan megrázta a kezét.

Ebben az időben országszerte sokat beszéltek arról, hogy Zichy gróf, azt hiszem Jenő, expedíciót vezetett Kelet-Ázsiába többek között azért, hogy felkutassa a Zichyek őseit. Ereb Elianak ez szöveget ütött a fejébe. Nagyszerű gondolat! Foglalkoztatta a dolog. Lelkesedett. Amit Zichy gróf megtesz, azt ő is megteheti. Tudta, hogy családját otthon Kurlandban Weizenkornnak hívták. Biztosan létezik még ott valami Weizenkorn ija-fija. Ő is felfedező expedíciót tervezett. Persze az ő egész expedícióját egyetlen ember képviselte, egy élelmes zsidó. Ezt felbérelte, ellátta pénzzel, jó tanáccsal, utasítással és meghagyta neki, hogy meg ne álljon Kurlandig és ha talál valamilyen Weizenkorn-ivadékat, azt ha törlekszakad hozza el neki Váradra. Két hosszú, végtelennek tetsző hét után visszaérkezett az embere. És nem jött egyedül. Egy icike-picike emberkét hozott magával, egy apró kis törpenövésű Weizenkornot. Reb Elia boldog volt. Mit bánta ő, hogy ez az emberke egészen nevelésesen hatott magas alakja mellett, ha együtt sétáltak a Pece-parton, mit bánta ő, ha az emberek megmosolyogták, dédelgette a kis törpe embert, ellátta minden jóval és nem fogyott ki a kérdezősködésből. Minden, amit a kis Weizenkorn beszélt az őshazáról, érdekelte. Nagyszerű fantáziája heteken, hónapokon keresztül táplálkozott az emberke elbeszéléseiből. De Weizenkornnak otthon felesége, gyereke volt, haza akart menni. Először csak elvétve omlegette, hogy már megunta a tétlenséget, a vendégeskedést, aztán mind jobban elhatalmasodott rajta a honvágy. De Elia sehogysem akarta engedni. Megszokta, megszerette, szükséges volt a boldogságához, úgy tekintette, mint egy eleven, két lábon járó nemesi oklevelet. Két álló esztendeig tartott ez a harc, míg végre a kis Weizenkorn megunta a dolgot, egy szép reggelen se szó, se beszéd — megszökött. Haza Kurlandba a feleségéhez és fiához. Reb Eliát nagyon bántotta a dolog. Sőt fájt neki. A mesevilág valahogy megingott. Az ég különben sem sugárzott már olyan zavartalan harmoniában a feje fölött. Elia az élet művésze és poétája volt és mint a legtöbb poéta, — bohém. Ortodox zsidó volt, benn ült az első ortodox parlamentben és még ott is a legkonzervatívabbak közé tartozott és emellett bohém volt, igazi, vérbeli bohém. A pénz, a nagy mesebeli vagyon uszott, uszott a nagy háztartás állandó hullámlásában. A gazdagság megkopott, a külső fény megfakult, de Elia kék szemei továbbra is csillogtak, dereka egyenes, tartása délceg maradt késő öregségéig . . . és bár az én életutam akkor kezdődött, mikor az övé már az örök mulandóságba torkolt, kora gyermekkorom derengő egén ott csillognak a szemei, az álmodó kék szemek, a hatalmas kék szemek, amelyek beleillettek volna egy germán hősmundába.

A Chászám Szófer tórája, melyet tulajdonosa, Eckstein Emánuel rabbi Newyorkba vitt

BUDAI ZSIDÓ INTÉZMÉNYEK

AMBULATORIUM ÉS KÓRHÁZ.

I.

Öt esztendővel ezelőtt Katona Gyula műszaki-főigazgató, a budai zsidó ambulatórium avatásán ezekkel a szavakkal kezdte megnyitó beszédét: „Adjunk hálát a mindenható örök Urnak, hogy az első zsidó intézmény megszületett Budán“.

Miért kellett hálát adni, hogy néhány évtizedig tartó küzdelem után születhetett csak meg „az első zsidó intézmény“, azt nem céлом és nem feladatomban kutatni. Tény, hogy hosszú évtizedeknek kellett elmulnia, hosszú esztendők szívós küzdelmei után tudta csak a mai vezetőség Baracs Károly udvari tanácsos, hitközségi elnökkel az élén leküzdeni az akadályokat és a kicsinyes gáncsoskodásokat elhárítani az útból, hogy megcsinálhassák az ambulatóriumot. A hitközség irodájában Diósi jegyző úr volt szíves informálni.

Az ambulatórium túl fiatal intézmény ahhoz, hogy történetet legyen. Még kisednek csak, csecsemőkorát éli, amelynek éltető és melengető szeretetre van szüksége, hogy fennmaradjon. Ez a szeretet és áldozatkész megértés azonban születése óta övezi körül. Dr. Weber Adolf orvos szerint: „Haas Lajos a legfáradhatatlannabb és a legbuzgóbb előjáró hintette el az eszmét, amely Bárány Oszkár nemes szívében visszhangra talált“. Bárány Oszkár textilgyáros alapította hat esztendővel ezelőtt és az áldozatkész adakozásnak és nemes példának megértő istápolói akadtak. Az erkölcsi testület, amely az intézmény élén áll, már nemcsak az erkölcsi irányításról, hanem az anyagiakról is gondoskodik. Dr. Weber Adolf, Edelmann Sándor, Guth Pál, Haas Lajos, Katona Gyula, dr. Schulmeister Márton, dr. Szilárd Bertalan, Cserhát Miksa és dr. Klár Manó nevéhez fűződik az ambulatórium továbbfejlesztése és felvirágoztatása.

Dr. Weber József vezető-főorvos adja meg az ambulatórium dologi állapotára vonatkozó felvilágosításokat. Az orvos lelkesült arccal és csillogó szemmel beszél az intézményről: „Ebből az ambulatóriumból fog kialakulni a budai zsidó-kórház, amely elsősorban Magyarország szegénysorsú zsidó betegeit akarja elhelyezni, akik máshol el nem helyezhetők. Ma kétháromszáz beteg látogatja naponként. Természetesen felekezeti különbség nélkül. De érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy amíg a pesti zsidó-kórház ambulanciáján a betegeknek csak 20%-a zsidó, nálunk 40–50%. És az sem érdektelen, hogy nemcsak Buda és Óbuda zsidó betegei jönnek hozzánk, hanem az Angyalföld és az Aréna-út környékének zsidó betegei is . . . Ma már sebészeti-, belgyógyászati- és ideg-osztálya, továbbá orr-, torok-, gége-, fül-, szem- és fogbetegek számára való rendelés és egész külön osztály

van a gyermek- és nőbetegek számára. A fővárosi zsidó orvosi kar legkiválóbbjai töltöttek itt naponként 2–3 órát és önzetlenül, minden díjazás nélkül végzik nehéz hivatásukat. Dr. Weber József, dr. Spiegel Béla, dr. Balkányi Mihály, dr. Kertész Jenő, dr. Singer Gyula, dr. Sebestyén Árpád, dr. Menczer Ernő, dr. Spitzer Pál, dr. Orbán Sándor, dr. Brüll Aladár és a gégespecialista: dr. Kellermann Emil rendelkeznek nálunk, a fiatal magyar zsidó orvosgárdának kiválóságai. A felszerelés a legmodernebb és mondhatom, minden igényt kielégítő berendezésünkre büszke vagyok . . .“

Ahol ennyi lelkesedéssel és nemes önzetlenséggel végzik munkájukat, csak nagyszerűt produkálhatnak.

II.

A városmajor közepén, előkelő és csendes villák közé ékelten emelkedik az orthodox zsidóság szanatóriuma. Maga az intézet is olyan, mint az őt környező paloták: előkelő és csendes. Süppedő szőnyegek fogják fel az ember lépteit, délszaki növények pompáznak és a hangtalan folyosók képét csiszolt és metszett tükrök hosszabbítják meg végtelen távolságnyira.

A műtőben dr. Rosenák Miksa igazgató-főorvos, Hüttl Ilmér hajdani „jobbkeze“ foglalatokodik. Súlyos operációt végez egy fiúgyereken, nem lehet most zavarni. A folyosón elegáns uriaszony, a gyerek anyja siránkozik és várakozik izgatott remegéssel.

A belgyógyászati osztály vezetőjéhez, Eppler Henrik doktorhoz utasítanak. Ő kalauzol végig a nagyszerűen berendezett szanatóriumban.

— Nyolc-kilencszáz beteg fordul meg évenként nálunk . . . Sajnos, csak ötven férőhely van és üres ágy soha sincs . . .

Dr. Eppler egész fiatal ember, aki — dr. Rosenák főorvos távollétében — a szó szoros értelmében lelke a kórháznak.

— Azt mondják — beszél Eppler doktor és szemében valami különös fény csillan — hogy a zsidóknál nincs rend . . . Ha a Rókusba elvisznek egy beteg, az irodában sajnálkozva jelentik ki: nincs hely,

A budai zsidó ambulatórium

a beteget nem vehetjük fel . . . A Szent Istvánban is van rend, ott is kijelentik: a beteg nem vehető fel, minden hely foglalt . . . Nálunk mindig szorítanak egy ágyat beteg számára . . . Rend nincs, de szív, az van . . .

De azért a rend is példás. A vízgyógyintézete mintaszerű és díszére válhat a legnagyobb szanatóriumoknak. Sajnos, az ötven férőhelyből csak tizenégyet tudunk kórházi betegek számára fenntartani. Itt, rendes kórházi árak mellett a legkitünőbb szanatóriumi ápolásban részesül a beteg. A konyhája vetekszik a legkiválóbb étterem és a legtisztább magánház konyhájával. Az orthodox hitközség állandó felügyelete alatt. A konyhában is egy parókás hölgy ügyel a főzésre.

— Ezért van az — magyarázza dr. Eppler — hogyha a zsidó közélet valamelyik konzervatív kiváltsága, vagy a rabbikar valamelyik tagja beteg, az hozzánk jön . . . A mult hetekben távozott dr. Kiss Arnold, a nagynevű budai vezető-főrabbi és ugyan-csak itt feküdt dr. Edelstein Bertalan, Buda főrabbija is . . . És én gyógykezelttem Ilaas Lajost, a budai hitközség jótékonyági ügyosztályának előljáróját, aki — és ezért említem — egyik lágmányosi zsidó nyomortanyát látogatta meg, ahol, érdemeinek elismeréséül, tifuszt kapott . . . Amikor itt feküdt, alkalmam volt Buda zsidóságának szellemi vezetőivel megismerkednem, akik betegágyához jöttek és többek között Baracs óméltóságának is megmondtam: „Méltóságos Uram, én, mint orvos mondom, nem kórház kell Budán, hanem iskola, zsidó iskola, ahol még több ilyen zsidót nevelnek, mint az önök előljárója . . .“

Amikor elmentem, dr. Eppler így szól:

— Még egyet kérek szerkesztő úr! Ne feledje el megírni, hogy ennek a budai intézménynek a lelke Pesten lakik és onnan jár át hozzánk minden áldott nap, akár télen, akár nyáron, esőben és fagyban. És ez dr. Friedmann Izidor, az orthodox-chevra elnöke.
Székely Nándor.

Lengyel Károly: Áldozás

*Magasban állok zordon hegytetőn,
alattam kongó tengerár kereng,
magasban állok és a szél lobogva leng,
robogva zúg ezer hullámredőn.*

*Vérvörösen zuhan le a nap
éjt vajudó vad vizek forgatagába
s hallgatagon mint nagy, sebesült, árva,
tovalebbenő évek, vonulnak a felhők.*

*Magasban állok s a kemény bazalt
a rengő árban rendületlen áll.*

*Óráim üt . . . , mely áldozásra vár
s oltárt rakok mohos kövekből.*

*A tűz lobog, a tűz lobog . . .
— feledni, feledni, feledni —
A tűz lobog, a tűz lobog . . .
— mindent feledni, feledni . . .*

*Magasban állok s izzó hegytetők
ragyognak a kegyetlen éjszakán,
szerelmi dalt suhognak a felhők
és zúgva zeng a zordon óceán.*

VADÁSZ TIBOR: A NAGYMAMA

I.

izony, nem bántak jól a nagymamával a lányai sem és a szakácsnő is ezért merte „vén hibbant“-nak csúfolni, természetesen csak a többi cselédek között, ámbátor négyszemközt is durvaskodott a jó öreggel. A kávé, mint valami lötyöt, az asztalára lökte, foghegyről beszélt és általában gaz módjára viselkedett.

A lányai?! Igaz, igaz, az embert betölti, elfoglalja a saját élete és gyakran sietni kell, de mégis furcsa és embertelen, hogy ép ők a gazdagon gondozott, jól férjhezment lányok egyszerűen úgy éltek két emelettel feljebb a nagymama mellett, mintha nem is tudnának a létezéséről; színházba jártak, vigadoztak, kikocsiztak, mulattak, galoppban éltek az életüket, melyben a kocsikázás csak úri szimbólum volt... Aztán gyermekeket neveltek még.

Eleinte a férjek is apróbb kifogásokat tettek és az ebédlőasztal mellől örökre kiszorult a nagymama. „Utálatos . . . olyan lötyögősen tartja a kanalat, szinte várom, hogy melyik pillanatban ejti el . . . idegesít.“ Így a férjek.

Vén hibbant, mondta a szakácsnő; a lányok némák maradtak és a férfiak nem köszöntek az anyósuknak.

Valóban a nagymama keze reszketett és beszédének, egész lényének remegő elfogódottsága, bucsuzkodása volt már csak halkan ketytenő szívének: „Fiam, fiacskám“, mondogatta az embereknek és közben félszeg, zavaros-mosolyos tekintete elhibázott mindenki felett . . .

II.

A villában már megfélemeztek a régi időkről: a nagyapáról, aki tíz éve halott, gyermekkorukról és életük múltó mozzanatairól, melyek oly simán sodródtak a jólétben férjükhöz és gyermekeikhez. Talán csak a nagymama vette különösebben észre, hogy a földszintre került: kis szobát rendeztek be a számára.

Itt elégedélt, néha látta az unokáit, kényes, gazdag vadócokat, akiknek azon a megjegyzésén, hogy a nagymamának olyan „vizes“ csókja van, a szülők nagyon jól mulattak és a találékonyság virtusát ünnepelték, amiben a gyerekek igen gyorsan megéreztek az engesztelhetetlen megvetést a nagymama iránt. Apró kegyetlenkedéseik egész tárházát zúditották az öregre, aki elbujt előlük.

III.

— Ki hallott már ilyet? Nyolc óra elmúlt, tudja-e!? Azt hiszi, mindennap nyitogatom majd magának a kaput!? — Ocsmányul perlekedett a szakácsnő. Boszorkány, mormolta még. A nagymama tudniillik az utóbbi időben hosszú sétákat

tett és gyakran csak késő este ért haza. Valóságos kóborló kedv tartotta hatalmában, járta a botjával az utcákat, mintha az élethez való görcsős ragaszkodása abban nyilvánult volna meg, hogy tudott menni, menni, menni... Talán barátságot kötött az elemekkel, a levegővel és a langyos széllel, mely oly kellemesen lábatlankodott az útjain. Csodálatos, a rossz bánásmód szinte ködbe merült előtte, jóformán nem is érezte, mert már igen furcsán érintkezett az emberekkel: mindjárt könnyezett, mindjárt meghatódott és igen sokszor a zavarodott benyomását keltette, pedig csak egy gyámoltalan öregecske volt...

Az ő gyámoltalansága annyira felszívódott az otthoni ellenséges levegőbe, hogy azokban az idegeskedő percekben, amikor megtudták, hogy az idősebb lánya is áldott állapotban van, rögtön felvetődött a kérdés, mit csináljunk a nagymamával!? Mintha csak ép ő lett volna útban.

IV.

Az aggók házába került, a többi öregecske közé. Minden hónap első keddjén otthon kávézhatott az ebédlőben. Nagy csészébe töltöttek neki és kalácsot is kapott a lányaitól, akiknek eszébe se jutott, hogy ép ilyenkor sétáltatja a kisasszony a városban a gyerekeket.

Csendesen majszolva elfogyasztotta a kalácsot, kávé, aztán felcihelődött és elment.

V.

Az aggók között az élete oly zajtalanul morzsolódott, a napok oly csendesen multak el, mint szűz ormon a hópihék. Sokat sétált; pontosan megjelent a keddi kávédelutánokon és nagyon jól tudta, hogy nyolc hónap telt el, mióta elkerült hazulról.

VI.

Most a szobalány okvetetlenkedett: „Nem, nem, nem engedhetem be... Az Ilon nagysága rosszul van, az úr is azt mondta, hogy maga úgyis mindig járkal, jöjjön holnap...”

Másnap megkávézott, de nem mert az ebédlőből kimozdulni, hát aztán elment...

VII.

A nagymama rosszul aludt, sokat álmodott. Napközben is valami fékezhetetlen nyugtalanság lepté meg, ott kószált a villa körül délelőtt és délután...

A harmadik napon a déli órákban kocsikat talált a ház előtt. Hirtelen autó robogott a kapu elé, a házi orvos ugrott ki belőle, táskával a kezében; csattant a villa rácsos ajtója, amint becsapta maga után...

Különös bátorság, a nagymama is elindult, nyugodtan betette maga után az ajtókat. Senki se állt az útjába. A házban a nagy sürgés-forgásban, mintha mindenki valami nagyon fontos ügy-

ben foglalatoskodna... A szülésznő, a rokonok, ismerősök, két ápolónő rohantak keresztül-kasul a szobákban. A nagymama is gyorsabban tipegett, az ebédlőben a szakácsnőbe ütközött:

— Jesszus! Mennyien vagyunk, ép maga hiányzott ebben a fejetlenségben! Üljön le már na! Már megint olyan nyugtalan... Vén hibbant! — Erőszakosan a karosszékhez tuszkolta, aztán rázárta az ajtót.

Némaság vette körül a nagymamát, a nagy csendet csak a szíve dobogta át és hirtelen feljöttek csillámosan a könnyek, leragadtak, fájtak-égettek, mint messzenéző, pilla tövén a jég...

Bentről ujjongó hangok hallatszottak... olyan távolból pislogó, furcsa homályos mosoly futotta át arcát, szemét, mint mikor a tejüvegen besüt a nap, érzem a melegét, csak a forrását nem látom: az izgalom lámpása kigyulladt az élete fölött, mosolygott, mert odabent már sirt a kisdéd.

ZSIDÓ KÖNYVESHÁZ

AZ ÖRÖK IDEGEN.

Székely Nándor regénye: „Az örök idegen” egy zsidó család történetét öleli fel. Három, sőt négy generáción vezet keresztül bennünket az író, míg elérkezik főhőséhez, Bús Andrásához. A név szimbólum. Az öngyilkos szülők gyermeke, a sápadtképu fiúcska anyai nagyszüleinél nevelkedik. Az öregek szívós szeretettel, önfeláldozással veszik körül, de a tragikus sors szomorú anyyala reáhajlott a csecsemő bölcsőjére és hű kísérelője marad egész életútján. Ez nem „a” zsidó tragikum, mert a zsidó tragikum csak egyik eredője Bús András dr. tragédiájának. Az író a tipikus vonások konturjain belül erős egyéni fájdalmakat sűrít össze a vézna, tétova kis orvos lelkében. És mégis vannak ennek az életnek is szépségei, szépség-lehetőségei, csak hogy különös sorsra van szükség, hogy kivirágozhassanak. Bús András alakjának, lelkének rejtett szépsége, hősiessége éppen a legszörnyűbb viharban virágzik ki. A világháború rettentő, fojtogató atmoszférájában, mikor mind a hősök s férfiak egy nagy menekülési vágyban találkoznak, mikor mind álarcot viselnek, András nyugodt szemekkel jár és nyugodtan viseli a saját arcát. Viselheti is, mert neki nem mindenél előbbre való az élet, nem ragaszkodik hozzá görcsös öleléssel. Tisztséget, hivatást, tisztességet ad neki a háború, az „örök idegen” otthonosan mozog a halál birodalmában, mert nem fél, nem félti az életét, amely eddig alig nyújtott neki nyomorúságnál egyebet. Nyugodt mozdulattal, a jó orvos nyugodt magafeledkezésgesztusával hajlik le a sebesültekhez, nyugodtan jár a tűzvonalban lázadó szanitécei előtt. Mindig elsőnek jár a veszélyes utakon, de a többieket kényszeríti, hogy kövessék. A nagy, a legnagyobb emberi erényeket váltja ki a kis zsidó doktorból a háború és mindaddig, míg fergeteges, rendkívüli az élet, dr. Bús András hős, komoly és veszélyes munka hőse. Közben az önbizalom halvány fellobbanásai — szerelemre gondol, nősülni akar, de köröskörül lehiggad a világ, Bús András igazi énje megroppan, visszasüllyed oda, ahonnan jött, az örök idegenségbe. A lány, akit szeret, másé lesz, széles-

vállu, simahomlokú pesti fiúé, a kis szürke doktor zsidóknál kap állást, kenyeret. Kis vidéki zsidó kórház vezetője lesz, valóságos mintaintézményt csinál belőle, de valami örökké kikívánczoló igazságkereséssel nem tud megmaradni a szűk keretek között. Itt is, ott is cikkei jelennek meg, igaz, megtörtént dolgokról, de olyan időben, mikor az igazság véres, fájó seb. Lassanként elhidegülnek tőle az emberek, ellenséges szemmel nézik. Vége a nyugalmanak. Hiába az önfeláldozó munka. Más mint a környezete, más mint a többiek. Kirí közülök. Körülkémlelik és boldogan hallják, hogy sajtóvétségért fogházbüntetésre ítélik. Alig várják, hogy a fogházajtó bezáruljon mögötte. Üldözik, elüldözik. A saját vérei — örök, örök idegen.

Ezzel a szomorú akkorddal végződik a regény. Lirai regénynek nevezném, a külső események sokszerű, változó hullámozása dacára, mert mindezek mögött ott érezzük azt az egy emberi lelket, amely mozgatja, táplálja és önmagába öleli a sokszerű eseményeket. Az író minden bánatát, minden régi és új keservét kiírta ebben a könyvben.

Székely Nándor a történelmi novella mesteri művelője, régmúlt korok objectiv megfigyelője, most saját lelkének sebeit mutatja — talán nem is szívesen — de mindez kikívánczolt, kibuggyant belőle. Epp ez a belső kényszerűség ad regényének friss, meleg élelet és magávalragadó közvetlenséget.

Patai Edith.

TISZAESZLAR IDEJÉBŐL címen értékes regény-nyel gazdagította a pécsi *Kerek* Nándor a magyar elbeszélő irodalmat. A vérvadás időknek lélek-pállott levegője adja a történet borús háttérét, melynek nehéz ködje kábulatot szítal országszerte a gyöngébb szemekre és szédületesre hajlamos szívekre. — Mint darabka, napsütött pást a fojtogató ködben, úgy ragyog a könyv előterében a spanyol nemesi eredetű, zsidó Amár-család, a látszólag rideg, de csupa-jóság József, a Nóchán-veretű Manassé doktor. Két szelid szerelempatak folydogál át a mesén, az egyik pláne zsidó-keresztény szerelem, az Amár József orvos fia és Workmann, adópénztárnok leánya közt. Ami e szerelmek körül történik, az ebben a regényben az eredendő zsidó. Semmi szökési kaland, semmi kútbaugró céció — és semmi forradalmaskodás. A gyermekek minden aggodalmas hiteltlenségükben is bíznak a szülők hozzájuk forduló szerete'ében és a kemény, szigorú Amár Józsefben is a bölcs jóságból van a legtöbb. Az adópénztárnokról meg kiderül, hogy marann, titkos zsidó, — sokan holmi deus ex machinát fognak szimatolni, nem az, lélektanilag előkészít rá az író és a valóság ma (és mindenkor) ömellette szól. Friss elbeszélő készség és eleven előadásmód teszik kedvessé e regényt, mely szinte pihenés és léleknyugtatás az irodami exoticumok tömkelegében.

(pi.)

„A CIRCUMCISIO KÉRDÉSE TERMÉSZETTUDOMÁNYI MEGVILÁGÍTÁSBAN.“ Dr. György Ármin, a pécsi Biblia-Társulatban tartott felolvasását adja ki ebben az igen értékes füzetben. A sokezer éves kérdés tudományos orvosi tapasztalatok alapján tárgyalja és konkluziója, hogy „nekünk ma élő zsidóknak fokozottabb mértékben kell ügyelnünk a zsidóságot összetartó ezen vallási parancs követésére, mert nemcsak egészségi szempontból használunk vele gyermekeinknek azáltal, hogy megóvjuk a betegségek nagy csoportjától, de ellátjuk vele gyermekeinket azon tradíciós etikai erővel, mely évezredekken keresztül annyi sorsüldözés után is ős forrása volt az életenergiánknak“.

KISS ARNOLD: AMOR ÉS SADCHEN

(Befejezés.)

Mazelstein Bernát, a harmadik nap letelte után, tisztelgő látogatáson jelentkezett a vágvárnai rabbinál.

Ez alkalommal a jobbik csizmaszárából szedte elő a menyasszony-kandidaták különböző fotográfiáit.

— Van ezek között — mondotta meggyőző hévvel — szép, kevésbé szép, házias, előkelő modorú, művelt és jámborlelkületű, szőke, barna, kékszemű és lobogó, koromfekete szemű, dőlceg és kellemesen molett — az én albumom — ütögette a csizmaszárát — kifogyhatatlan, de mindegyiket fölülmúlja erkölcsben, jó modorban, szerénységben és lelki erényekben a bielitzi Wolf-leány. Sajnos, fotográfia nincs róla kéznél, illetve lábnál — de nyolcvanezer forintja van. Ne csináljon olyan türelmetlen kézmozdulatot, Ehrwürden — de ez nem olyan mellékes dolog. Egy róf csak akkor lehet igazi róf, ha nem szorul a balbatimjaira. Ha senkise ütheti be az orrát a háztartása luxusába. Ha pénze van: nem is róf, hanem gróf. Ha pénze van, akkor ő a balbósz, s a balbatimmal úgy bánhatik, mint ők a róffal. Ha a balbósz tudja, hogy a róf: snorrer, köleskását ebédelhet, mégis azt mondja róla: „er reisst die Welt zusammen“, s ha egyszer három hónapban 5 frt nebenemolumentuma van egy chaszenekor, azt hazudja róla, havi tízezerje van. De ha gazdagon nősült, akkor csak annyit mondhat róla: „leicht hat er's, sei Schwieger-vóter schickt ihm Szach in's Haus.“ Nem fog úgy járni, mint a bánvecei rebbe, akinek a kileja megengedte, hogy vándorprédikációkra járjon, de előbb megeskette, hogy szokását abbahagyja, s a vendégkilékben nem fog snorrolni. A bánvecei rebbe tehát az egyik vendéglátó kileben a szószékre lépett, s olyan gyönyörűen és meghatóan darsenolt, hogy a kól szemei könnyekbe lábadtak. De a koldulás szokásának hatalma olyan nagy volt benne, hogy a beszéde végén azt mondta a gyülekezetnek: „Rabbajszáj! mielőtt idejöttem, mindig az volt a szokásom, hogy snorroltam, még a szószéken is. Nem csoda, bánvecei róf vagyok. De a községem esküt vett ki tőlem, hogy itteni tartózkodásom alatt nem fogok snorrolni. Nos hát, rabbaujszaj, én megesküdtém, hogy nem fogok koldulni, de kérdem tőletek, vajjon ti is megesküdtetek-e, hogy nem adtok nekem semmit?“ A kile könnyei között is nevető görcsöket kapott, s azután szép kis summát gyűjtöttek számára. De már most kérdem én: illik ez egy Hochwürden-hez? Azért mondom: zugreifen, főtisztelendő úr. Ne szalassza el a bielitzi Wolf-leányt.

Dr. Hoch Manasse főrabbi úr félig bosszankodva, félig meg nevetve kérte fel Mazelstein urat: ne fárassza magát tovább, s nagyon vilá-

gosan kijelentette: esze ágában sincs a bielitzi sidach.

— Pedig kár — tette hozzá ravaszul Mazelstein — a kedves mamája Budapesten, a Király utcában, a kedves szomszédom, tudom, hogy a főtisztelendő úr kedves nővérenek, a Róza kisasszonynak, egy igen jóra való partija akadna, egy fiatal orvos törné magát utána, de ötezer forint nedán nélkül nem nősülhet. Rottmüller Arankának pedig egészben ötezer forintja van.

Dr. Hoch rabbi úr most már végképpen elveszítette a türelmét. Ugyanazt cselekedte Mazelstein úrral, amit Rottmüller Herman. Ajtót mutatott neki.

De Mazelstein Bernátnak igaza volt, amikor az udvarias kitésekelés után igen jó kedvre fakadt:

— Ámorl, Ámorl — kacagott bele az édesbalsamú nyári levegőbe — dü haszt die Wette verloren. Gán Eden Cigaren wer' ich ráchen!

Két hétre hazautazott Budapestre, hagyta tovább érni az ügyet, s két hét letelte után sürgőnyt adott föl Bielitzbe:

— Kommet nach Teplitz. Chöszen gesichert.

Dr. Hoch Manasse, a főrabbi úr, csakugyan ritkábban járt már a Rottmüller házba, nagyon sokat töprengett a jövődjén, a Róza nővére sorsán, s a Rottmüller úr mogorvaságán és elhidegülésén.

Egy szombat délelőtt azonban, az istentisztelet befejezése után, a templomudvaron találkozott Arankával. A szomorú kis leány búcsúzáskor megszorította a kezét, s újra csak azt súgta neki: „Várok magára! higgyen úgy bennem, mint én magában hiszek.”

— Hóben Sie dosz gesehen?! — mondta kaján gúnnyal Blut gabe Frójem Wuth kultusz-elöljárónak — unser Róf! mit dem Händedrúck! Aranka rebbecen! Beavaujnaujszénü Hórabím! Sem borich hú soll sich m'ráchem sein iber unsere Kíle!

De az a gézengúz „Ámorl” még mindig Vágvárnán tartózkodott. Szörnyű gáztetteket végzett unalmában. Traurig lisztkereskedő vén szívébe lőtt egy nyilat: az harmadszor is meg-nősült. A kopasz samesz megbolondult, s deres fővel elvette a ruttkai kóser szárvernet. A hatvankét szándekóesz elnököt a felesége egy egészséges fiúgyermekkel ajándékozta meg.

Egyik éjszaka a boldog szándekóesz apát hites társa fölrázta mély álmából:

— A gyerek már egy óra óta bög. Ringasd te is egy kicsit; hiszen a gyerek fele a tied.

— Ringasd csak te a magad felét — válaszolt a szándekóesz elnök úr — az én felem hadd böggjön tovább. Azzal a fal felé fordult s tovább hortyogott.

Akkoriban kérdezte meg otthon Budapesten, Mazelstein Bernát házsártos feleségét egyik ismerősük:

— Mit csinál az ura, a Mazelstein úr?
Mazelsteinné azt felelte:

— Otthon van, s hazudik az Úristennek!

— Hogyanhogya hazudik az Úristennek?

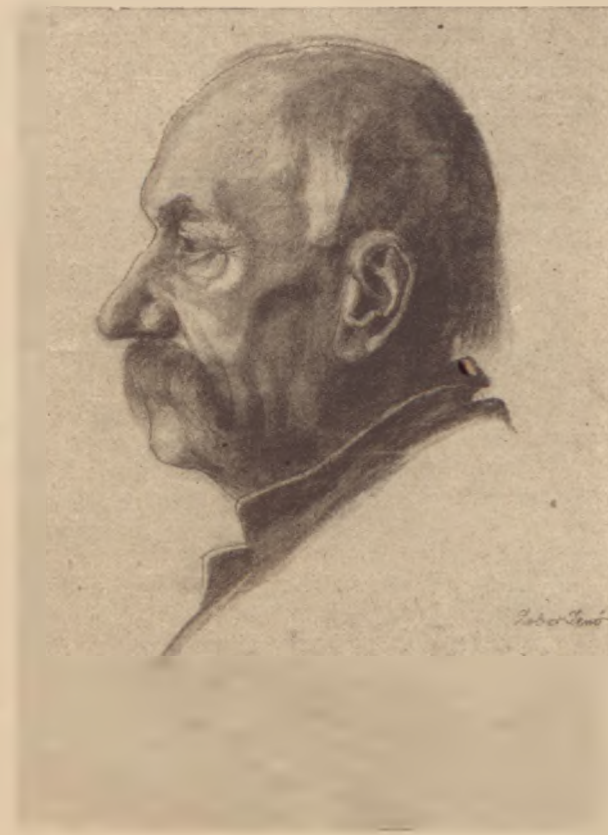
— Egy tükörbe néz bele s így fohászkozik:
Dicsértessék az Isten, aki engem megalkotott, s észet adott nekem osztályrészül.

*

Augusztus havában, a sabosz nachmu (a vigasz szombatja) utáni vasárnapon, a trencsén-teplitzi kicsiny zsinagóga vadgesztenyefákkal szegélyezett udvarán nagy lakodalom volt. A puchói Brichta posztókereskedő lányát vezette chüpe alá a terchovai bérlő, Glanz Róbert.

Az esketési szertartás végzésére Dr. Hoch Manassét, a várnai rabbit hívták meg. Mazelstein Bernát ördögös keze lehetett benne ebben a meghívásban.

Mert Mazelstein bácsi egy hét óta Teplicen tartózkodott, a bielitzi Wolfék társaságában. Meghívatta magát a lakodalomba, bárha neki erre jogcíme épenséggel nem volt. De úgy cselekedett, mint az egyszeri ingyenélő nagyevő, aki beállított egy lakodalomba, s amikor ki akarták utasítani, méltatlankodva fölkiáltott: „Ti szerencsétlenek! egy olyan embert akartok ki-dobni, mint amilyen én vagyok?!”

Zobor Jenő: Tanulmányfej

— Hát ki vagy te tulajdonképen? — kérdezték tőle meglepetten.

Amire az így felelt:

— Én vagyok a szomszédja annak az asztalosnak, aki a kaptafát készítette annak a suszternek, aki a menyasszony cipőjét varrta.

A bielitzi Wolfék meg szegről-végre atyafi sógorságban voltak a vőlegény családjával, a terchovai Glanzékkal. Nagy, kiterjedt családja volt a menyasszonynak is. A puchói Brichta üzleti összeköttetésben állott az egész felvidékkel, nincs rajta hát mit csodálni, hogy a várnai Rottmüllerék is elküldték a lakodalomba, a család képviselőjében Rottmüller Lajost, Rottmüller Hermanék egyetlen fiúgyermekét, a Rottmüller cég fiatal főnökét, egy nevetőszemű, mindig jókedvű ifjút, akit a szerető szülők már jó ideje noszogattak: hozna már asszonyt a házhoz.

A fiatal Rottmüller Lajos hát a várnai rabbi társaságában tette meg a kocsiutat, a trencsényi hegymokokat át, a teplici lakodalomba. Úton-útfélen egész karavánokkal találkozott, zsidó muzsikussal, a vállukba vetett hangszereikkel, vándor snorrerekkel, akik gyalogszerrel igyekeztek a sokatígérő lakziba.

Igy vetette ki, erre az alkalomra feszítette ki a hálóit Mazelstein Bernát. Ha az Isten is úgy akarja, aminthogy ő akarja, a lakodalom eljegyzést fog fiadzani, a Dr. Hoch—Wolf sidachot.

Ámor urfinak — úgy vélte Mazelstein úr — Teplitzen nincsen semmi keresni valója. Teplitz csak reumásoknak való, nem ausgesprochen szívbajosoknak.

Ámbátorhogyan jó lesz mégis résen lenni, mert Mazelstein Bernát örök gyanuperrel élt az orrát mindenüvé beütő Ámorlallal szemben, aztán meg az ördög sem alszik, s az, ébren és alva mindenkor ennek a ledér suhancnak a cinkostársa.

Ámorral Mazelstein bácsi — elvi okokból kifolyólag — nem szeretett egy tálból kanalazni. Ebben a tekintetben ugyanaz volt az elve, mint a Király-utcai Jókl Fresser, masgiachnak, aki egyszerű ebédnél azt mondta a feleségének:

— Semmi a világon nem lenne olyan kedves a szívemnek, mint az a gyönvörű, füstölt ganevvel bélelt sólet, ha nem lenne olyan szűkreszabott, olyan kevés.

— Hogyanhogyan szűkreszabott? hogyanhogyan kevés?! replikázott meglepetten a felesége, hiszen csak egyedül vagyunk, te meg én.

— De nekem még kedvesebb lenne — válaszolt Jókl Fresser — ha csak a fazék meg én lennénk itt egyedül és más senkisémm...

Ámor úrfi alkalmasint mégis csak lesben állhatott valahol. Mert Ámor úrfinak a legkisebb hely is elegendő; neki nincs rá szüksége, hogy gyorsvonaton, vagy delizsánszon, vagy omnibuszon, vagy társzekéren utazzék: egy

olyan parányi helyen is elfér, mint egy emberi szív, s nem zavarja őt ennek az utazási alkalmatosságnak heves, zakatoló dobogása egy pillanatra sem.

Dr. Hoch Manasse remek eskető beszédet tartott. Úgy zokogott azon az esküvőn mindenki, mint a záporosó.

A lakodalomban a rabbi úr a bielitzi Wolf-lány mellé került.

S a fáma, mint rendszeren szokta, ez ízben is hazudott. Még Mazelstein Bernátot is félrevezette. Mert Wolf Lujza — aljas hazugság volt a kitalálása, a világgáröppentése — nem volt csunya leányzó. Nem is sántított, nem is kancsalított. Csak az maradt igaznak, hogy nyolcvanezer forint nedánja volt.

Mazelstein bácsi odavolt a boldogságtól, amikor megadatott látnia, hogy a rabbi úr milyen észrevehető érdeklődéssel beszélgetett Fräulein Lujzeval. Oda is settenkedett melléje, s a fülébe súgta a rabbi úrnak:

— Wósz hab ich gezógt? Schén isz sie, wie Slajmisz in Sir Hasirim, ün gebüldet, wie Eszter hamalke in der Megile.

S boldog jókedvvel dörzsölgetve egymáshoz a tenyereit, átszellemülten dörmögte maga elé:

— Ámor! du biszt ewáde e Rachmónesz! Pedig Mazelstein úr szörnyű tévhitekben ringatta magát.

Dr. Hoch Manasse, rabbi úr szívében még mindig Rottmüller Aranka bájos arca ragyogott. A lakománál is csak arról beszélgetett a bielitzi Wolf-leánnyal, hogy milyenek a bielitzi hitközségi viszonyok? s bizony Lujza kisasszony, az elmerültnék látszó társalgás dacára, nagyon unatkozott a rabbi úr oldalán.

S azután táncra kerekedett a Stern vendéglő nagy szállájában az ifjuság. S akkor cselekedte meg Ámor úrfi a legnagyobb gáztettet.

Minek is csürjük-csavarjuk a dolgot? Az ifju Rottmüller Lajos szívét sebezte meg az egyik nyilával, a másikat meg a Fräulein Wolf Lujza szívébe röppentette. A fiatal pár a tepliczi lakodalmon nagyon megkedvelte egymást. S mindezt Mazelstein Bernát észre sem vette.

Majd az álla esett le, amikor a tepliczi lakzi után vagy egy hétre: Rottmüller Herman azt a megbízást adta neki: beszéljen a bielitzi Wolfékkal.

Egy pillanatra ökölbe szorult a zsebében a keze. Hát mégis legyőzte az a gézengúz Ámor!

De aztán kisimult az ökle a zsebében. „Eigentlich! Ob gehupft oder gesprungen!“ Az öt százalék mégiscsak az övé lesz.

Csak az fájt sadcheni önézetének, hogy ilyen bolondot járatott vele az a komisz ségec, az a haszontalan Ámor.

Azután gondolkodóba esett. Nem lenne-e bölcs dolog, kompániába lépni vele? A cég neve

is milyen jól hangoznék: Mazelstein et Amor, Galanterie und Sadchonesz Prima Waaren.

Még néhány hónap gördült alá az örökkévalóságba. Az őszi ünnepek elmúltak, a lomniti bércormokra korai hó hullott le; Rottmüller Aranka szomorúan és csüggedt várakozással tekintett ki a főtérre nyíló tágas erkélyablakon a koraőszi alkonyatba — s a főtéren át siető léptekkel Dr. Hoch Manasse rabbi urat pillantotta meg, amint az ő házuk felé közeledett.

A rabbi úr kipirult arccal egyenesen a Rottmüller-cég irodahelyiségébe sietett.

Minden bevezetés nélkül egy sürgönyt tett le Rottmüller úr elébe, úgyis mint a vágvárnai hitközség elnöke, úgyis mint Aranka kisasszony papája elé.

Az a sürgöny Morvaország egyik legnagyobb hitközségéből érkezett, s azt jelentette a boldog fiatal papnak:

„Mit riesiger Majorität zum Oberrabbiner gewählt.

Rottmüller Hermann ezek után föladta azt az elvi ellenszegülését is, amely Rottmüller mama folytonos ostroma és Aranka leányának, apai szívét égető szomorúsága folytán amúgy is mindinkább gyöngülőfélben volt.

Blut gabe arra a hírre, hogy a rabbi urat más kilében választották meg, azt mondta a Blumenthal kávéházban:

— Ich hab's immer gewünszt. Unser Róf ist der gresste Lamden der Welt.

Frójem Wuth kacev és kultuszelőjáró, aki eleddig mindig azt hangoztatta, hogy a rabbi — unser Slemazel — annyit ért a szónoklás művészetéhez, mint amennyit a g'morehoz, tehát semmit: a nyilvánosság előtt odanyilatkozott:

— E feiner Kopf! Ein Resztótelesz! Er kennt' in Mezerics róf sein!

Mezerics volt a szülőfaluja Frójem Wuthnak — az maradt előtte a kilek Csimborasszója.

Rottmüller Lajosnak, a bielítzi Wolf leánynyal való esküvője után néhány héttel — érkezett Dr. Hoch Manasse esküvői napja is a szép Rottmüller Arankával.

Népes hitközségi deputáció kereste föl először a rabbi urat, hogy legbensőbb szeretetüknek adjanak kifejezést a pap örömnapján. S egyben mély fájdalomknak, hogy a forrón szeretett lelkipásztor távozni készül körükből s magával viszi Vágvárna leggyönyörűbb virág-szálát. (A kilek mindig ilyen nagyon szeretik a papjukat, ha távozik tőlük.)

Azután a deputáció Rottmüller rasekól lakására vonult. Itt Dr. Schnalzer Béla, iskolaszéki elnök tartott gyönyörű beszédet, biztosítva a rasekólt, hogy személye és családja iránt a község szeretete és tisztelete határtalan. (A kilek mindig ilyen nagyon szeretik a rasekóljukat, ha az egyetlen leányát férjhez adja. Egyszer egy életben.)

Hetedhét országra szóló lakodalom volt Vágvárnán, amikor a rabbi úr oltárhoz vezette Rottmüller Arankát. Nyolc pap prédikált az esküvőn, talán még most is beszélnek.

Mazelstein Bernát, a földregyűrt sadchen rogyásig evett-ivott a lakzin, s azt mondta a szomszédjainak:

— Mein Sidach! Mein Széch'li!

De az asztal alatt újra csak ökölbe szorította a kezét, s a régi láthatatlan ellenfél felé fenyegetődzött:

— Aber e zaj e Betyár! Zwei Fliegen mit einem Schlag!

Amor úrfi pedig nagy diadalában egészen megvadult akkoriban Vágvárnán. Minden nyilat kilődözte a Vág völgyében — a hatvanesztendős Tanche Grünberger a chevre elnök, egyházi átkot érdemlő markolászással csipkedte meg a lakodalomban a még mindig kellemesen gömbölyded özvegy Lassmich Izidornét, reb Kalme Domoszló, a tarkoponyájú, tiszteletreméltó, ősz melamed pogányul tüzes pillantásokkal égette Horovitz nénit, a lakodalmat főző, az élet nyárszakát már rég túléldegett pikk dámát, s maga Mazelstein Bernát is sóhajto kebellet ült föl a budapesti gyorsvonatra — beleszeretett a Blumenthal szállodásnéba, s búcsúzaskor egy csokor őszi rózsát küldött föl neki a lakására.

Majd kiveri otthon Mazelsteinné asszony ezeket a pajkos gerjedelmeket a véncsont, kujon urából!

Aminthogy Mazelstein Bernát még sokszor álmodott ezentúl is, otthon, Budapesten a vágvárnai napokról.

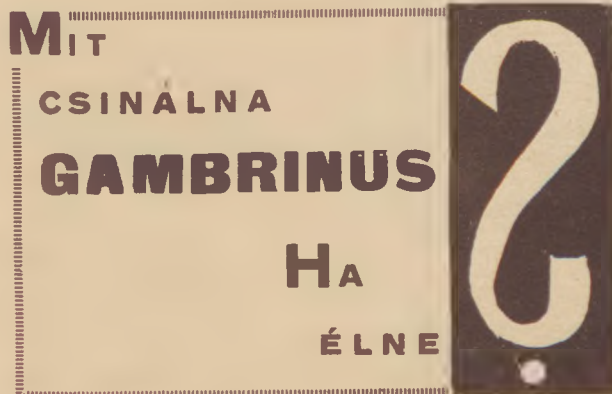
Azt szokta álmodni, hogy Amor úrfi haragosan követeli tőle az elveszített khedive cigarettákat, szertelövdözi az éles nyilait a padlón, olyannyira, hogy a multkor föl is panasolta Mazelstein úr a feleségének:

— Azt álmodtam, hogy egy éles szögbe, valami nyílfélébe léptem.

Mazelsteinné pedig erre szemrehányóan mondta az urának:

— Hát mért is alszol meztláb?!

(Vége.)

VITATKOZÁSOK A TALMUDBAN

Szanhedrin 91a.

— Jaj nektek ti rajongók, akik azt állítjátok, hogy a halottak feltámadnak. Hiszen maguk az élők is meghalnak. Hogyan lehetséges tehát az, hogy a halottak feléledjenek!? — Így vitatkozott a Caddukeus Gabiha, Peszisza fiával.

— Inkább jaj nektek, ti istentagadók, akik tagadjátok a feltámadást. Lám, akik soha nem voltak, azok is lesznek; annál inkább fognak új életre kelni azok, akik már azelőtt életben voltak; — felelte a zsidó rabbi.

Aboda Zará 54b.

Rómában a filozófusok ingerkedtek a zsidó vénekkel.

— Ha a ti Istenetek nem kedveli a bálványokat. miért nem irtja ki őket, hiszen ő a Mindenható?!

— Ha a pogányok mind olyan dolgokat imádnának csupán, amelyekre a világegyetemnek szüksége nincsen, akkor bizonyosan kiirtaná őket. Minthogy azonban a napot, holdat és a csillagokat bálványozzák, tehát az eretnekek miatt, pusztítsa el Isten az egész világot? A világ a régi marad, az eretnekeket pedig Isten felelősségre vonja. Vagy mondjuk például: valaki lopott egy mérő búzát és a földbe vetette; hát aztán a föld ne foganjon meg s búza ne sarjadjon belőle? A világ halad a maga útján; és az eretnekektől számadást kérnek egykoron.

Midras Tehilim 103. zs.

Egyszer egy pogány ember azt kérdezte R. Gámlieltől:

— Mutasd meg nekem azt a helyet, ahol Isten lakik!

— Magam sem tudom.

— Hát ez a ti nagy bölcseségtek?! Minden nap imádkoztok hozzá s még azt sem tudjátok megmondani, hogy merre van az ő hazája?

— Te kérdeztél tőlem olyan dolgot, mely oly messze esik tőlem, mint öt hosszú évszázad; én pedig oly egyszerű dolgot fogok tőled kérdezni, amely a szemeid előtt van nappal s éjjel és mégsem tudod megmondani nekem, hol van.

— Mi az?

— A lélek. Magyarázd meg nekem, hol van az ő lakóhelye?

— Nem tudom.

— Te nem bírod megfejteni azt az egyszerű kérdést, amely szemeid előtt van nappal és éjjel, honnan tudjam én azt a dolgot, amely 500 év távolságra esik tőlem?

— Azért helyeslem a bálványimádók eljárását, amidőn imádják kezeik művét és leborulnak a bálványok előtt, amelyet saját szemeikkel látni képesek.

— Ti balgák, igaz, hogy ti látjátok kezeitek művét, de mi haszna, mikor ők nem látnak benneteket? A mi Istenünk azonban látja a maga teremtményeit, csak ők véges elméjükkel nem látják meg őt, amint írva van: nem láthat engem halandó ember, aki életben marad. (M. II. 33., 20.)

Dr. Farkas József.

TOLL- HEGYRŐL.

A RÓMAI EGYETEM REKTORA,

amint a lapokban olvastuk, rövidesen áttér zsidó vallásról katolikus vallásra. Sőt lehet, hogy „lapzártá után már ki is keresztelkedett“, ahogy egyszer egy budapesti felekezeti lap megdicsért izraelitájával történt. A római esetből azonban többféle tanulság vonható le. 1. Hogy Rómában minden fascizmus dacára, zsidó rektora lehet az egyetemnek, tehát egyelőre Róma legalább is olyan messze esik Budapesttől, mint Makó Jeruzsálemtől. 2. Hogy az egész világ egy város és Rómában, csak úgy mint Pesten, bizonyos zsidók éppen akkor keresztelkednek ki, mikor a legmagasabb polcra zsidó létükre jutottak fel. Bizonyára a „hála-érzés“ az, ami ezt a lépést diktálja. 3. Hogy bizonyos zsidók a legmagasabb fokon is ép olyan stréberek, mintha kikent kis bankfiuk volnának. A római egyetem zsidó rektora, olvassuk, szigorú fegyelmet indított egy zsidó vallású egyetemi professzor ellen, amiért a katolikus templom felavatásán nem jelent meg. A rektor úr tehát még izraelita korában is pápább akart lenni a pápánál. Akár csak nálunk!

A „NAGY SZÉDEREK“ MASODSZOR.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

A Mult és Jövőben szóvátette egyik kollégám az úgynevezett „nagy széderek“-et, amelyeken a résztvevők egymásra mondják a teljes Hallelt és az összes hallelujákat. Kollégám reklamálja, hogy a Hagada helyett egymást dicsérik és így teljesítik a hagyományos ritust, hogy „ki minél többet mond, annál dicséretesebb“. De kollégám elfelejtette, hogy a Hagadánélküli széder már régen él a zsidó anekdota-kincsben. Az „amborec“ férj így intézi el az adoma szerint a szédert: a feleségéhez fordul és szól: „Du weisst was ich weiss, ich weiss was Du weisst, gib herein die Knedlich“. Igaz, hogy ez legalább rövid és így kellene megszövegezni, ha őszinték volnának, az úgynevezett „nagy széderek“ tószjtait is . . .

Fogadja stb.

LÖWY IZSAK ÉS A SZAZ ÉVES UJPEST.

Ujpest város tanácsa elhatározta, hogy nagy jubiláris kiállítással ünnepli meg fennállásának rövidesen bekövetkező 100-ik évfordulóját. Ujpest alapítója pedig egy Löwy Izsák nevű izraelita vala, aki egyszersmind a város első bírája is volt. Mily szerencse, hogy ezt a Löwy Izsákot akkoriban véletlenül ki nem toloncolták mint nem kívánatos elemet. Most csak a dedunokája kénytelen kivándorolni, mert a közel százezer lakójú magyar város alapítójának ivadékát elkergette a magyar egyetemről a „numerus clausus“.

SZIDI * Kattler Ernő cég volt üzletvezetője **IV. Városház u. 14**

Nőikalap-üzlet nagyban és kicsinyben

Dús választék gyászkalapokban

KRÓNKA- KÉSOZEMLE

VÁZSONYI VILMOS

Lapzárta után vettük a megdöbbentő hírt, a magyar zsidóság nagy fiának, Vázsonyi Vilmosnak hirtelen elhunytáról. Csak kivételes, kimagasló egyéniségeknek kijáró részvét és szeretet kísérte utolsó útjára a badeni szanatóriumból Budapestre, a városházára és a sűrű embertömegektől fekete utcákon keresztül ki a zsidó temetőbe, ahol immár örök álmát alussza a magyarság és zsidóság nagy harcosa. A frissen hantolt sirra mi is letesszük hódolatunk koszorúját és legközelebbi számunkban áldozunk majd Vázsonyi Vilmos emlékének.

A Chevra Kadisa Vázsonyi Vilmos elhalálózása alkalmából rendkívüli ülést tartott, melyen elhatározta, hogy a nagy halott részére Heltai Ferenc volt főpolgármester sirja mellett díszhelyet adnak, a temetésen testületileg vett részt. Az előljárásság nevében Kramer Miksa alelnök búcsúztatta és a halálesetről a Chevra Kadisa előljárássága külön gyászjelentést adott ki.

PATAI-EST PÉCSETT. Nagy ünneppésséggel fogadta a pécsi zsidóság mult hó 25-én Patai Józsefet, akit a pécsi zsidó egyetemi hallgatók otthona javára rendezett első kulturestjének díszelőadóként hívtak meg. Az állomásnál dr. Balázs Győző a hitközség ifjúsági ügyosztályának elnöke, dr. Miskolczy alelnök és az ifjúságnak nagy küldöttsége köszöntötte a vendéget. A kulturest a város legnagyobb termében folyt le, amelyet zsufolásig töltött meg az elite-közönség sorai között a különböző felekezetek képviselőivel. Dr. Wallenstein, a pécsiek körülrajongott főrabijja lendületes szavakkal üdvözölte Patai Józsefet: „Ünneppé varázsolja ezt az estét, hogy megjelent közöttünk a magyar zsidóság legnagyobb költője, Juda Halévi, Gabirol, Ibn Ezra, Manuello és a többi büszkeségünk lantpengető utódja, köszöntünk téged mester, aki elhozta közénk a poézist, a művészet léleknevelő harmóniáját“. Viharos tapsok között lépett a pódiumra Patai, akinek a középkori és modern héber költészetéről és a legutóbbkori renaissance-ről tartott egy órási szabad előadását sűrűn szakították félbe a lelkes ovációk. Kármán Gizi, a Magyar Operaház kitűnő művésznője a legszebb szentföldi héber éneket, Patai Józsefnek Dienzl Oszkár által megzenésített verseit és Mangold Rezsőnek pompás Morris Rosenfeld dalait adta elő mély átérzéssel és bravuros technikával. Rózsa Bözsi színművésznő Patai-verseket szavalt frappáns hatással, Eissler Pál operaénekes operaáriákat és Csernichovszky—Engel-dalokat adott elő eredeti héber szö-

TETŐTŰL TALPIG RUHÁZ

AZ UJBÓL MEGNYILT

TULIPÁN GYERMEKOTTHON ÁRUHÁZ

RAKTÁRON VANNAK AZ ÖSSZES GYERMEKRUHÁZATI CIKKEK
(csecsemőtől 18 éves korig) igen jutányos árakban

IZLÉSBEN, MINŐSÉGBEN, MEGBIZHATÓSÁGBAN

D A R V A S CÉGA RÉGI

Ő cs. és kir. fensége József főherceg udvari szállítója

UJ HELYISÉGE: BUDAPEST, IV., APPONYI TÉR 5 TELEFON 131-90, 901-74

(Belvárosi Takarékpénztár épület)

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

veggel zajos sikert aratva. Patai József pécsi tartózkodása alatt dr. Wallenstein főrabbinak és jánosi Engel József udvari tanácsos, községkerületi elnöknek volt a vendége.

SZÉKELY NÁNDOR BEVONULT. Székely Nándor, a Mult és Jövő betiltott politikai hetilapjának volt helyettes szerkesztője, ez évi május hó elején megkezdte a reá rótt második fogházbüntetésének kitöltését és újra bevonult a Markó-utcai fogházba. Ezuttal öt hosszú hónapra! Ennyire szálította le a Kuria az első fórumon tizenegy hónapra kiszabott büntetést a „Miért kell a rendtörvény?” című cikkéért. Székely Nándor szerény megadással viseli sorsát és távolról sem próbálta magát a zsidóság martiriumának koszorújával ékesíteni. Férfiasan vállalta harcos írásainak következményeit és senkitől hálát nem kért. Az évekig húzódó sajtópörök azonban a legnehezebb anyagi válságba sodorták és a Mult és Jövő, amelynek politikai hetilapja még máig is be van tiltva, legfőbb jövedelmi forrásától megfosztva, nincs abban a helyzetben, hogy a súlyos terheket átvállalhassa. Székely Nándor a zsidóságért vívott harcaiban kapta a sebeket, nem kételkedhetünk tehát abban, hogy a zsidóság szeretettel és áldozatkészséggel fogja teljesíteni iránta való kötelességét. A Székely Nándor részére szánt küldemények a Mult és Jövő szerkesztőségéhez címzendők.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ALAPITVÁNYI REÁLGIMNÁZIUMÁNAK sportköre a már eddig is gyakorolt egyéb sportok mellett a vívást is programjába vette. Oktatóul a folyó tanév elején sikerült a Ludovika Akadémia ny. vivőigazgatóját, Le-

szak Károly alezredest megnyernie, kinek vezetésével I. hó 29-én pompásan sikerült vívóóra keretében számolt be az egy év alatt elvégzett anyagáról. A csoportvívás keretében 28 tanuló mutatkozott be, akiknek együttes munkája, elegáns testtartása, energikus lábgyakorlatai, a pengevezetésben való biztossága a legszigorúbb kritikát is kiállják. A szabadvívásban tanusított biztos fellépés és áttekintés a kiünő iskolát dicsérik. A vívóórát előkelő közönség nézte végig.

AZ ISKOLAI IDÉNYRE A VIDÉKEN
LAKÓ ISRAELITA SZÜLŐK, HA GYERMEKÜKET A FŐVÁROSBAN JÓL AKARJÁK ELHELYEZNI, UGY FORDULJANAK VIRÁG GYULÁNÉHOZ, HOL SZIGORUAN RITUÁLIS ELSŐRANGU ELLÁTÁS, GONDOS FELÜGYELET ÉS KITÜNŐ NEVELÉSBEN RÉSZESÜLHET KÉT-HÁROM FIU GYERMEK

*Az összes középiskolák és a Zeneakadémia közelében
A legjobb referenciák*

Cím: VIRÁG GYULÁNÉ, VI. Ó UCCA 42, II.

JÓ HÁZBÓL való 1–2 fiú vagy leány gondos ellátást, német társalgást, esetleg zongorahasználatot talál vallásos tanár házában. Ajánlatok: Dr. Fürst Aladár zsidó főgimnáziumi tanár címére, Aréna-út 64.

VÉTKEZIK,

ki nem a **BACK**-féle
kóser étteremben étkezik

Budapest, Hajós ucca 12.
az Opera mögött.
TELEFON: TERÉZ 142-83.

„BILANZ” könyvelési és
revizori iroda

pengőmérlegek, könyvrevíziók, könyvelési hátralékok feldolgozását vállalja.
Órakonnyelés Telefon: J. 133-47.
Budapest, VIII., Baross ucca 47. sz.

Jóízű, ártalmatlan, görcsöt nem okoz!

Kormon

az ideális hashajtó.

Minden gyógyszerertárban kapható!

Hoffmann ארטה שפר **étterme**

Budapest, VI., Révay ucca 10.

Régi, jó elismert magyar polgári házikonyha.
Mérsékelt árak, menürendszer, kiszolgálás házonkívül is.
Előfizetések elfogadtatnak.

Lakodalmak és más ünnepélyekre külön terem.

Waldhelm-féle

SOVÁNYÍTÓ TEA

Életmód megváltoztatása nélkül
állandó súlycsökkenés
Egy nagy doboz ára 50.000 korona

Kapható minden gyógyszerertárban

Főraktár Szent Péter Gyógyszerészeti Laboratórium, Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor 48. szám

Női-, férfi-,
gyermek-
és bábé-

fehérneműek

Székely Jenő-nél, IV. Kammermayer Károly-
ucca 2. Szervitater sarok.

Vidékre kívánatra árjegyzéket bérmentve küldök.

A Pesti Chevra Kadisa előljárósága, választmánya és képviselőtestülete mélységes fájdalommal és a pótolhatatlan veszteség érzetével jelenti, hogy

nagyméltóságú

Dr. Vázsonyi Vilmos ur

v. b. t. t., ny. m. kir. igazságügyminiszter,
a Pesti Chevra Kadisa nagyérdemű
választmányi tagja

házának és felekezetének szentelt élete 58-ik évében folyó hó 29-én Badenbea elhalálozott.

A Megdicsőült a közügyeknek szentelt munkássága mellett felekezetünk minden rendű ügyének lelkes és hűséges támogatója és chevra kadisánknak egyik kimagasló díszje volt. Nagyszabású és eredményekben gazdag munkássága felekezetünk történetében nevének halhatatlanságot biztosít.

A nagy halott tetemeit június hó 1-én délután 3 órakor helyeztük a központi városháza udvaráról a kerepesi uti izr. temetőben örök nyugalomra.

Aldás és béke hamvaira!

KKL. GARDENPARTY BUDÁN. Szép kerti ünnepély folyt le lagbeomer napján Budán dr. Ehrenfeld Bertalan villájában a KKL javára. A jól sikerült teadélután keretében Lindenbaumné óbudai Freudiger Sára úrnő ismertette közvetlen meleg hangon a Palesztina-munka jelentőségét. Leichner Endre, a fiatal, tehetséges csellóművész gyönyörű játékaival szórakoztatta a nagyszámú társaságot.

HÄNDEL: JUDÁS MAKKABEUS. Ünnepi estéje volt zenei életünknek Händel oratoriumának, Judás Makkabeusnak előadása, Siegfried Ochsnak, a nagyszerű berlini dirigensnek vezetése alatt. A Budapesti Enek- és Zeneegyesület, amelyben Lichtenberg karnagy már évek óta nagyértékű, igazi lelkesedéstől áthatott munkát végez, a nagy műnek minden finomságát és minden megrázó erejét érvényre juttatta. A váltakozó kórusok, a nemes szölamok és recitatívok hatalmas szárnyalással hirdetik az átmenetet a csüggedéstől a diadalmi hozsannáig. Templomi áhitat és harcos erő jellemzik Händelnek ezt a népszerűvé vált klasszikus művét, amely úgy hat, mint az ifjú, töretlen zsidó őserő gyönyörű eposza. Csernichovszky hatalmas sorai elevenednek meg: „Vad Kanaánvívók istene volt, ki népével sivatagokba nyargalt.“ A zsidó hőskor szeretetében találkoznak a modern zsidó költő és a germán komponista. A nagyszámú közönség megilletődve hallgatta a remekmű lélektől áthatott mesteri előadását és lelkesen ünnepelte Siegfried Ochso, a szölistákat és a közreműködőket.

TÁTRA I

GYERMEK- NYARALÓ

(SCEPUSIA)

Baldócfürdőn

Szepesváralja mellett

*Saját gazdasággal. Tejkurák, hízó-
kurák. Kétünő hatású ásványvízfor-
rások. Szénsavas és mór-fürdők. Gon-
dos pedagógiai és orvosi felügyelet.*

**Fiuk és leányok
külön pavillonban**

**Teljes ellátás ötszöri étkezés
napi 80.000 korona**

Felvilágosítást ad a

GÁBOR-INTÉZET

Budapest

VI. Munkácsy ucca 21. szám

Telefonszám 9000

vagy a fürdőigazgatóság

(BALDOVCE, u. p. Spisske-
Podhradie)

HORVÁTH MIKSA SZÖNYEGIPAR R.-T.

MAGYAR VACUUM CLEANER

VAKUM KLINER

V., Visegrádi ucca 62. Új telefonszámok: L. 906-98 és 906-99.

SZÖNYEGEK

nyári megóvása, művészies
javítása, mosása, molyirtása.

Butorok beraktározása
(garde meuble).

A ZSIDÓSÁG ENCIKLOPÉDIÁJA. A berlini „Eskol“ kiadóvállalat hatalmas művet készít elő, amely német, héber és angol nyelven jelenik meg egyszerre. Munkatársai az öt világrész legelső zsidó írói, tudósai és művészei, kik országokonként külön-külön bizottságot alkotnak, hogy a vonatkozó anyagnak rendszeres feldolgozása mindenütt biztosítva legyen. Az enciklopédia magyar zsidó munkatársai: Dr. Blau Lajos (Budapest), dr. Büchler Adolf (London), dr. Goldberger J. (Tata), dr. Klein Miksa (Budapest), Dr. Singer Leó (Várpalota), Prof. Klein Sámuel (Jeruzsálem), Krausz Sámuel (Wien), dr. Patai József (Budapest), Prof. Guttmann Mihály (Breslau).

BRÓDY JÓZSEF. Nyolcvankét éves korában munkás, áldásos élet után lehelte ki lelkét Bródy József. Hosszú évtizedekig egyik vezetője volt a Neues Pester Journalnak, de egész életén át sok időt és munkát szentelt a jótékonyágnak. A háború alatt több alapítványt tett a tüdőbeteg katonák orvosi kezelésére. Életének utolsó tiz esztendejét majdnem kizárólag a zsidó hitközségi életnek, különösen a zsidó jótékony ügyeknek áldozta. Igaz emberi részvétellel és zsidó szeretettel fordult a szenvedők felé és így érthető, hogy halála széles rétegekben mélységes részvételt keltett.

1000 GYERMEK NYARALTATÁSA. Az Izraelita Szünidei Gyermektelep Egyesület („Iszgye“), mely ez idén 17-edszer teljesíti nemes misszióját, melyel szegénysorsú csenevész iskolás gyermekeket, részben tulajdonát képező diósjenői, részben a Balaton mentén bérelt telepein önállóan, függetlenül minden más akciótól részesít a nyaraltatás áldásos jótéteményében, 1000 gyermek kitelepítését határozta el. Az egyesület igazgatósága ezután kéri a mindig ál-

dozatkész közönséget, hogy kegyes adományával tegye lehetővé a tervbevert 1000 gyermek nyaraltatását. Adományokat elfogad e lap kiadóhivatala és a Magyar Általános Hitelbank központja és erzsébetvárosi fiókja (VII., Károly-körút 3.). Természetbeni adományok VII., Sip-utca 12. sz. alá, az egyesület címére küldendők.

Elegáns és praktikus

a Palma-kaucsuksarok és kaucsuksalp. Elegáns, mert ruganyosságával biztossá és öntudatosá teszi a járást és praktikus is, mert sokkal tartósabb és olcsóbb, mint a bőr és minőségben fölülmul minden más gyártmányt

REBENWURZL SALAMON és IZIDOR

אדמו"ר בטרן

szalámglyár Budapest, VI., Laudon ucca 3.

Ajánljuk a nyári szezonra a legjobbnak elismert tartós szalámi- és kolbász-árakat, füstölthús és felvágott különlegességeket.

Viszonteladók kérjenek árlapot

SEIDNER KIPÓC

bel- és külföldi
uri és női szövet-
különlegességek
nagyban és
kicsinyben

billiárd- és
játékasztal posz-
tók
nagyban és
kicsinyben

BUDAPEST, VII. KERTÉSZ UCCA 43

(Király ucca sarok)

Szombat és ünnepnap zárva - Telefonszám 134-74

TENGERI UTAZÁSOK

A COSULICH LINE

STELLA D'ITALIA

LUXUSGŐZÖSÉN

Triestből Dalmácia, Görögország,
Törökország, Palesztina, Afrika,
Sicília, Spanyolországba

Májustól-októberig

Hetenkénti postajáratok
Palesztina - Egyiptomba

Elsőrangú rituális ellátás — Felvilágosítás és prospektus

Cosulich Triesti Tengerhajózási Társaság

Budapest, VII. Thököly ut 2 szám - Telefon József 14-13

Rézágy 1,200 000 K Összecsukó ágy 250 000 K
Sodronybetét 230 000 K

Gyermekágyak, vasbutorok, mosdók, afrik-
matracok olcsón

SOMOGYI ÉS TÁRSA

Budapest, VII., Holló ucca 1.

Javításokat vállalnak.

Szombat és ünnepnap zárva.

VILLAMOSSÁG A GYÓGYÁSZATBAN

A különböző villamosáramfajoknak, majd az elektromágneses hullámoknak felfedezésével nemcsak óriási léptekkel jutott közelebb az emberiség a természet titkainak megértéséhez, hanem arra törekedett, hogy a természeti erők ezen megnyilvánulásait saját céljaira használja ki. Így fejlődött ki azután az elektrotechnika vívmányaival karöltve az utóbbi évtizedekben a villamossággal való gyógyítás, amely ma már oly hatékony gyógytényezőkkel rendelkezik, hogy számos ideg- és belbántalom esetében szinte nélkülözhetetlenné vált.

A régibb keletű galván-, farados- és Franklin-kezeléseken kívül, a nagyfeszültségű áramok, valamint az elektromágneses sugarak élettani hatásainak felismerésével a D'Arsonvalisatio és az elektromágneses gyógy módok jöttek alkalmazásba. A szapora váltakozású áramnak a test belsejében kifejtett hő és anyagcsereélénkítő hatása nap-nap után nagyobb és nagyobb teret hódít a gyógyászatban a diathermiás kezelések alakjában. Az ultraviolászugarakban különösen gazdag kvarzfény-gyógyítással, mint „mesterséges nappal” nemcsak függetleníteni tudjuk magunkat a naptól, de annak hatását is fokozhatjuk.

A modern villamos és sugaras gyógy módokat főképpen a következő bántalmaknál alkalmazzák kiváló eredménnyel: általános ideggyengeség, álmatlanság, fejfájás, szédülés, fülzúgás, idegzsábák, ischiás, rheuma, köszvény, bénulások, gerincbajok, szív-, gyomor- és bélidegesség, hajhullás, Basedowkór (golyva) ütőérelmeszesedés, stb.

Dr. Réh Béla.

Dr. RÉH BÉLA

Elektromágneses gyógyintézete

az összes modern villamos és sugaras gyógy módokkal fájdalommentesen meggyógyít: Ischiást, idegzsábát, rheumát, álmatlanságot, idegességet, fejfájást, fülzúgást, bénulásokat, gerincbajokat, hajhullást, Basedowkört ütőérelmeszesedést stb

BUDAPEST,

VII., Vilma királyné-út 11. sz.
Telefon: József 26—24.

Kérjen prospektust!

KÖZGAZDASÁG

Az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya R.-T. közgyűlése az előterjesztett megnyíló mérleget elfogadta. Az új alaptőkét 21 millió pengőben, a tőketartalékot 10.5 millió pengőben állapították meg. Az új részvénytőke 210.000 darab 100 pengő névértékű részvényre oszlik.

A Kartonnyomóipar R.-T. április 30-ára kitűzött közgyűlése a felértékelt alaptőkét és a tőketartalékot egyaránt 2.25 millió pengőben, a részvények névértékét pedig 2:1 arányban való összevonás után 10 pengőben állapította meg. A társaság 1925. évi mérlege 306.054 pengő tiszta nyereséggel zárult.

A Pesti Chevra Kadisa előljárósága, választmánya és képviselő-testülete mélyszégyenű fájdalommal jelenti, hogy a Chevra kadisa tb. alelnöke és az aggok-házának tb. elnöke,

BRÓDY JÓZSEF

ur

folyó évi május hó 7-én felekezete és a köz javának szentelt élete 82-ik évében elhalálozott.

A megdicsőült éveken keresztül mint chevra kadisáknak előljárója, illetve alelnöke, ugyszintén az Aggok-házának elnöke a legnagyobb szeretettel muokálkodott chevra kadisáknak és intézményeinek felvirágoztatásán. Nemes egyéniségét és emlékét igaz kegyelettel fogja chevra kadisáknak megőrizni.

A nagy halott tetemeit május hó 10-én délelőtt 11 órakor a kerépesi-úti izr. temető szertartási terméből kísértük örök nyugalomra.

Budapest, 1926 május havában.

Legyen áldott emlékezete!

Kényelmes! RENÉ MONTREUIL, PARIS Ügyeljünk
Ártalmatlan! **MAIGROLAX** a „Maigrolax”
Biztos! **soványító teája** névre!

Kapható
minden gyógy-
szertárban

Ne
fogadjunk el
Mánzatot!

Ára 16.800 kor.

Ára 16.800 kor.

Magyarországi főraktár: SZENT LÉLEK GYÓGYSZER-
TÁR, ezelőtt TÖRÖK PATIKA
Budapest, VI. Király ucca 12. szám alatt

Törvényes védjegy.

GERŐ-féle

bocskor- és nyári cipő-
különlegességek

mélyen leszállított árákban
július hó 15-ig.

Szandál és fehér árúban
gazdag választék.

Telefon: 966—37.

GERŐ ÉS TÁRSA Teréz-körút 24b

Hajszálatok

hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel Pollák Sarolta, Andrásy-ut 38. hajeltávolítószer szétküldése utasítással. Összes szépség-hibák kezelése. Szemölcsirtás. Fagykezelések. (Prospektus)

KLEIN ÉS FIA

szappan és kozmetikai cikkei világhírűek

Telefon: József 123-30.

BUDAPEST, VII.,
DOB-UTCA 13.

Rendkívüli alkalom!

Megvettem egy selyemgyár nyersselyem raktárát, ez alkalommal

„Panama Chantung“

női kosztüm és férfiföltönyre, elpusztíthatatlan, méterje

110,000 korona

Megérkezett a „ROYAL“ a legújabb Crêpe de Chine színekben

LEFKOVITS

selyemáruház, IV. Hajó ucca 12-14

Beck Gyula

Budapest, VII.
Erzsébet körút 32
Szemben a Royal orfeummal

Harisnya!

Ke z t y ü!

dus választékban!

„HYGIEA“-gummifűzők

gummi-bokaszorítók és női egészségügyi cikkek a legjobbak

„HYGIEA“ Budapest, IV., Eskü-út 6. szám

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálok eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garanzálók

HOFFMANN MARIAN

Budapest, VIII. József Körút 43 Tel. József. 49-5

NEIGER כשר ÉTTERMEI

A magyar zsidóság találkozó helye.

Speciális ételek. Figyelmes kiszolgálás

POLGÁRI ÁRAK.

BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 4. SZ.

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház.

SIRKÓ

és építési anyag

Lőwy-nél

Budán

Fő ucca 88

(saját ház)

Telefonszám 146-99

Leszállított árban!

POCK KÁROLY

VI. ANDRÁSSY UT 19, PETŐFI U. SAROK

Nyári fiókküzet: II., Batthyányi u. 16.

MODERN PARÓKÁK, TRANSFORMÁCIÓK, BUBIFEJEK ÉS MINDENFÉLE HAJMUNKÁK A LEGJOBB ÉS LEGDIVATOSABB KIVITELBEN JUTÁNYOS ÁRBAN KÉSZÜLNEK
SPECIÁLIS HAJFESTÉS

HÜTTL TIVADAR

m. kir. udvari szállító

porcellán- és üvegyáros

dús választéku porcellán- és üvegraktárát szíves figyelmébe ajánlja

Budapest, V., Dorottya ucca 14. szám

Elismert tény, hogy Skrek Lipót orth כשר

szalámi, kolbászárú és füstölthús különlegességei a legjobbak.

Utánvételes postacsomagszállítás egész országban.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Dob u. 27

Telefon: József 124-17.

Skrek szalámit kérjen minden orth. élelmiszer üzletekben!

SCHEINER ILONA

Telefon:

BUDAPEST, V., BÉCSI UCCA 8. SZ.

L. 957-95.

Női kézimunka és rajzműterem.

Mindennemű kézimunkaanyag nagy választékban.

ALTMANNÉ nőidivatterme

BUDAPEST, WESSELÉNYI UCCA 60, III. EM. (LIFT)

Telefonszám: József 9-95.

Modell után hozott anyagból készítek angol és francia toaletteteket.

SIRKÖVEK

TELEFON: J. 59-61.

מצד

PFEIFER ÉS HESZKY

KŐFARAGÓMESTEREK

BUDAPEST, X. KERÜLET, KOZMA-UTCA 7.

UJTEMETŐ, VILLAMOS-MEGÁLLÓ.

GRÜNBAUM
NŐI ÉS LEÁNY
FELÖLTŐK
SZENZACIÓS OLCÓS ÁRAIRÓL
ÉS ÓRIÁSI VÁLASZTÉKARÓL
MEGGYŐZÖDIK.

MEGNYILT
ARUNA; BLUZ- ÉS PONGYOLA
OSZTÁLY
Király-ucca 13
Csak bent az első udvarban
(GOZSDU NAGY ÁTTÁRÓHÁZ).

Williams
beretvaszappan

használatban elsőrangú,
kellemes és tartós,
nem szárad.

Gyártja.

Th J. B Williams Co.
Glastonbury.

Magyarországi főlerakat:

KANITZ IVÁN

Budapest, Gerlóczy ucca 11

Tel.: L. 969-04.

NEUMANN BENŐ

KÖNYVKERESKEDO

Budapest, VI. Király-utca 8.

Dús választéku raktár templomi arany-
hímzésekben, a zsidó vallás keretébe
tartozó szertartási cikkekben.

Zsidó irányu könyvek nagy raktára.

Arjegyzék díjtalan.

Lakások és berendezések
teljes és tökéletes
féregmentesítését

Cián-gázokkal, vegyészmérnökök felügye-
lete mellett a legjobban eszközi a

Fischer Vacuum r.-t.

Budapest, VII. Dob ucca 90,
saját hsz.

Telefon: J. 10-72, J. 60-88.

TAUBES JENŐ

EZÜSTÁRUGYÁRA

TELEFON:

J 71-49

BUDAPEST

IV., SZARKA-U. 4.

! CUKORBETEGEK !

havonta 2 milliót megtakaríthatnak, ha

„LEO“ dán Insulint

használják.

Kérdezze meg orvosát!

Magyarországi megbízott:

MIHÁLY OTTÓ gyógyszerárkereskedés
Budapest, VI. kerület, Podmaniczky ucca 43. sz.

TAPÉTÁZÁST

izléses kivi- SZABÓ ÉS HOLZINGER
telben készít BUDAPEST, V., LIPÓT-KÖRUT 2. SZÁM

Országos Rabbikepz. - Zsidó Egyetem Könyvtára

Vasbutor, rézbutor, sodrony-
ágybetétek, gyermekkocsi,
matracok legolcsóbb gyári áron

Klein Gyula és Társa
vasbutorgyárában. Telefon: J. 69-52 és 131-98

Dob-utca 58. (Erzsébet-körut
mellett.) Vidékieknek csomag-
olás. Javításokat vállalunk

GOOD YEAR CORD, „APART“ VI. Andrassy-út 37

Csángó Jenő

bőröndök,
bőrdíszmű különlegességek

Budapest, Rákóczi-út 39.
Telefon: József 129-25.

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

ADLER J. sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körut 7. szám

Ifj. WEISS GYULA

TÜKÖR- ÉS TÁBLAÜVEG-
NAGYKERESKEDŐ

TELEFON:

Teréz 44-19 és Lipót 982-57.

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 29.

Hellinger órák
a legjobbak

Hellinger Watch

15 rubinban járó Anker, reklámárban
K 380.000

Budapest, V., Nádor ucca 3. sz.
Telefon: Teréz 84-88.

Gál zongoratermei

új és használt zongorák, piani-
nók, harmoniumok

olcsóbbak mint bárhol,
zongorák vétele, becserélése és
bérbeadása

Javítások és hangolások

VIII. Tisza Kálmán tér 29

Telefon József 41-40

Ha jól és olcsón akar öltözködni,
forduljon

GROSZ KIPÓT

angol szabócéghez

Budapest, V. Vadász ucca 15, I. em. 7

Telefon 107-73

Előnyös külföldi szövetbevásárlásaim folytán mó-
domban van rendkívül mérsékelt árban a legjob-
bat nyújtani Közismerten előkelő ízlés

BAUERNÉ
FÜZŐTERME

BUDAPEST, V.
HARMINCAD UCCA 4

Szabászati és női kalapkészítő szalonom-
ban szabás-, varrás- és kalap-
mesterségben felelősség mellett kiképezek

Magánoktatáshoz szabászati tankönyvem

B.-né GEIGER ETEL

VIII. Tavaszmező ucca 10 Károly körut 10 alól áthelyezve

SALON DE COIFFEUR „DORJAN“
NAGY ADORJÁN

BUDAPEST, ERZSÉBET KÖRUT 12, FÉLEM.

Különleges vallási paróka, modern haj-
választék készítése. Különleges francia
bubi hajvágás és ugyanígyen kész val-
lási parókák

UNGÁR Magyarország legrégebb
SOFFÓRISKOLÁJA
autóvezetést lelkiismeretesen bitanít.

Prospektus levélbélyeg ellenében

UNGÁR, VIII. Tavaszmező ucca 8.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

6404 Korvin Testvérek grafikai intézete Budapest.

Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára

**Gallérokat,
frakkinget új eljárással
8 óra alatt is
kifogástalanul tisztít**

a „KIRÁLY“

GŐZMOSÓDA, KELMEFESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ

VII. Király ucca 15. VII. Dohány ucca 20.
V. Bálvány ucca 23. IV. Magyar ucca 6.

TELEFON: 191-33.

A vidék részére külön postaosztály.
Ugyanott a legkiválóbb vegytisztítás és kelmefestés.
Az új tisztítási eljárás folytán a gallérok háromszor
annyi ideig tartják meg épségüket, mint eddig.

*Zeneműkereskedőseimben
minden bárhol megjelent
zenemű
kapható ill. megrendelhető.
Zala Kör. Teréz körút 2.*

THERAPIA HASKÖTŐ

pótolja a lúzt, elegáns megjelenést és kényelmet biztosít
egésznapos használatnál

Therapia, Budapest, VI. Nagymező ucca 14 - Telefon 120-43

TEMPLOMI ARANYHIMZÉSEKET, proches tóra-
köpenyt stb. készít művészi kivitelben

HERZ EMMA aranyhímző-
műterme

Budapest, IV., Kossuth Lajos ucca 3. sz. I. emelet.

GÁBOR ANDORNÉ ÉS TSA
NŐI KALAPTEREM

BUDAPEST

IV. PETÓFI SÁNDOR UCCA 9. (Pillax köz)

TELEFON TERÉZ 115-95

EZÜST

disztárgyak, evő-
eszközök, sport-
és versenydíjak

és választékban
gyári árban

Schleifer ezüstárugyár
VII. Kazinczy u. 14 Telefon J. 135-28

SZÉPSÉGÁPOLÁS

hajszálak, szemölcsök és archibák végleges
eltávolítása villannyal.

Szeplők kiirtása 10 nap alatt felelősséggel

OLCSÓ BÉRLETRENDSZER

Strandcrém szépítőszerek - Kérjen prospektust

VÁRADYNÉ PATAKY ARANKA
kozmetikai intézete

ERZSÉBET KÖRÚT 8 (PALACE MOZGÓ ÉPÜLET)
Telefon: József 136-81

HÁLÓSZOBÁKAT

EBÉDLŐKET, URISZOBÁKAT, SZALON- ÉS CLUB-
GARNITURÁKAT, KONYHA- ÉS ELŐSZOBABEREN-
DEZÉSEKET LEGMÉRSEKELTEBB ÁRBAN SZÁLLIT

SÁNDOR IGNÁC BUTORÁRUHÁZA
BUDAPEST, VI. KER., DESSEWFFY UCCA 18-20.

JAKOBI G. LAJOS

URI SZABÓ

Telefon:
153-94.

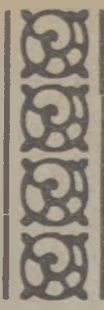
BUDAPEST, VI.
PODMANICZKY UCCA 6

ZSOLDOS MAGÁNTANFOLYAM

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 124-47.

Előkészít polgári- és közép-
iskolai magánvizsgákra, érettsé-
gére.

ERDŐDI ÉS NEUMANN
ELEKTROTECHNIKAI CIKKEK NAGY RAKTÁRA

BUDAPEST
VI. VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27 SZ. TELEFON: 103-82

Csillárok, rádiókészülékek,
selyemernyők,

villamos főzőkészülékek gyári áron. Kedvező fizetési feltételek

SIREMLÉKEK előnyös fizetési feltételek mellett
EICHBAUM M kőfaragómester
és sírkövezlet tulajdonos. Telefon: 46-74.
Költségvetés és tervek'díjmentesen. Budapest, V., Lipót-körút 2.

**TAVASZI DIVAT
CIPŐ**
különlegességek

Legolcsóbb árak!

RÁKÓCZI-UT 1.
A régi Nemzeti Színház
helyén

TELEFON: 1028 121-122

ILLÉS SIMON
CUKRASZ-BUDAPEST
TEA-+FINOM SÜTEMÉNYEK
TORTAK-BONBONOK-FAGYLAJT
ÉS GESZTENYE PUREE
VII. ERZSÉBET-KÖRUT 39.
ELŐKELŐ UZSONNYÁZÓ HELY

Ami a szülőket legjobban érdekli!

**Leány- és fiuruha,
Leány- és fiukabát**

Szombaton az üzlet zárva van.

LITZMANN IRMA
Budapest, VI., Király-utca 18

JANINA és SENATOR
ma a legjobb cigarettá-
papirok és hüvelyek

Ingyen sorsjeggyel a II. és utolsó sorsjátékhoz.

ÉLVEZET

a takarítás, mert nem szí port, piszkot, aki
ELECTROLUX
készülékkel takarít!

Minimális áramfogyasztás, nagy teljesítő-
képesség! Takarítás közben minden a helyén
maradhat! Eladás előnyös fizetési feltételek-
kel! Kérje díjtalan, kötelezettség nélküli be-
mutatását az

ELECTROLUX
előzőtt Turbator Társaság magyarországi vezérképviselője
BALÁZS ARTHUR CÉGTŐL
Budapest, IV., Kristóf-tér 2, I. em. (Váci ucca sarok)
Telefon: T. 109-87 és L. 912-91.

Vidéki képviselők:
Debrecen, Győr, Miskolc, Nagykanizsa, Pécs, Szeged, Szombathely, Vác.